Масса а мехкашкара пролетареш, в1ашаг1кхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-Г1алг1ай обкома, Нохч-Г1алг1ай АССР Лакхехьара Советан Министрий Советан орган («СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

№ 96 (4637), | ПРА, 12 август 1971 шу. | Мах 2 кап. | Газет арадуьйла 1923 шера денз

КНИЖКАШ НАХАГА Д1АКХАЧИЙТА

Книжкаш доккхаа дика в1аштІаьхьаккхар х1инзарча хьалашка кхьастта боккхача доьрх1ам- да. Къахьегамхошта коммунистически кхетам баларна беча идеологически балха онда декъ да из. Цундухье вай республике книжкаш доккхал-та в1аштІаьхьаккхарна декъ йоьхкош терахь яьа яргьяц партийн, комсомольски, профсоюзни, общественни организацеш.

Дикка лакхденнача республикерча къахьегамхой культурин кхиамешка областной партийни организаци хуьлла оаг1ош йолаш болча идеологически балха декхарийна цу кхьаьра в1аштІаьхьаьккхé хила лаьа книжкаш доккхиль.

Хенаш ма дарре, вай республике тайп-тайпара литература д1адоарждеш я книготорг, респотребсоюз, «Союзпечать» агентство, «Военная книга» яха специализированни тика. Книжкаш доккхара цу системе болх беш массаи б1аь сан ва. Атта боццаш, масса оаг1орахьар къьастта боза беш шиé тайпара ба цер къахьегам. Парте къамч идеологически б1ухошна цхьана, книжкаш доккхача болхлоша шоашкара дакъа лоаш къахьегамхошта идейно-политически кхетам лучи. Цунтухьа д1ахора вар г1улакхаш тоадара боккхо оьга — Нохч-Г1алг1ай цу книжкаш доккхара г1улакх тоадара хьалхара бехктокхаме йолча парте горкомийн райкомийн, советски бахамел оргаший эггара хьалхара декхар.

Нитта ч1оаг1а доьрх1аме ка х1ана книжкай торговле материально-техническа база шерьяра, керда тикаши книжкаш чулоаттаху складаш сихаг1а чьалъяра йолча резервеа дикаг1еи сихаг1еи тайда эшар, книжкаш дукхаг1а доккхар, центральни издательствашта Нохч-Г1алг1ай книжни издательствашта арахецарш къьастта [illegible] дукхаг1а а доккхаш.

Вай республика столице «Революци проснетова» а «Политический книга» яха специализированни тика. Заводской районе х1инзарча тайпара йола книжкаш доккха тика эьвелларех дикка хьтту баьнай наха дукхаг1а къанне йолча политически хьачени литература царна бизаг1а кходчамбе.

Парте райкомо йоахо ир банин долаш Ачхой-Мартана районерча къахьегамхой а ишта торо книжкай лердача тика т1ара лоцшта эшаш дола книжкаш эша. Парте кхьача юрташкарча районерна а тахан ч1оаг1е боккхо ин-за яргьяц эггара хьалха книжкаш те пропагандашй ёш, парте идеяш наха юкъехуьаьаш болча книжкаш доккхача болхлой къахьегамехьалаш тоьлара.

Республика потребительски кооперацо ханашйен среястаиш1е книжкаш доккхилга в1аштІехьаккхар х1ана 1алаьмате боккхача доьрх1аме да. Юрташка книжкаш доккхара балхо х1ана укх сахьате кхоачамбаш колхозхоша, совхозий болхлоша, механизатораша, юртарча интеллигенце т1а-т1а дукхаг1а д1адехараша.

Х1ана вай республикерча кооперативни организацешна книжкаш доккх 27 специализировании тика т1а, культтовараш доккхача ийс тика т1а, дейна наха эшаш йола товараш доккхача 130 тика т1а. Бакъахьа аьлча, книжкаш доккхача цу сато в1алла кхоачамбац.

Республика потребкооперацо г1улакх деш городашкара а юрташкара а 640 эзар сан ма вий. Царна юкъе — 195 эзар дешархо, 163 эзар колхозхой совхозий болхлой яхк эзар гергга комбайнераш трактористаши, ниьна ахи эзар х1ана бен аьнке юрте боахама специалисташ ийс эзар хьехархо, лораш...

Царна эшача книжкашца бизаг1а кхоачамбара мехкарчен вай республикерчен дикаг1а йолча книжни тикай тьалха леттача опытах т1аг1ертта, массе метте пайда эца боаг1а, книжкаш доккхара йайдаваг1а йола методаш шераг1а юкъехаьье еа, общественни хьисапе книжкаш доарждерий книжкаш кхуьаьрийм отряд д1ахо йоккхаг1а цилийтара къьастта уйла т1а а йочуйташ.

Общественни хьисапе книжкаш доарждерий болам ма могта дег1аккхувлаьзея хьаллацензея барг-бец, цу балха советски, комсомольски, профсоюзни, республикера кхийола общественни организацеш юкъе а оаш. Енхай йола кенош латтача х1инзарча хана геттара ахттуь болаш де общественни активе хоаменоталда райцентрашка, юрташкарчен колхозни библиотекашка, клубашкен ц1ена уголокашкен кхашкерча станашка а дзь1г1енашка а книжкаш доккхилга в1аштІехьаккхар.

Цу г1улакха иштта пайда эшаза баргбац таьнцарча юрташка такеяаре баляш хеш боахкача къахьегамхоште г1улакх деш йолча къьастта шоай тайпара автофургонех.

Вай республикерча городашкен юрташкен укх августовски деконика шераг1а пайда эца беза геханка доаццаш араьа книжкаш доккхара формех, предприятешкен г1ашлошьечев учреждениешка а дешара заведенешка а, бахача наха хоаттача книжкашца царна кхоачам а беш, д1а а кхухьаш исталаш т1арек тележкаш т1арек книжкаш доккхилга в1аштІехьаккха йиш йолча, нех дукхаг1а летача кхьча моттигашка кхоскаш дукхаг1а а уттаеш.

Нах мел бахача моттигашка массалеяа а лаьрх1а араяйна политически, социально-экономически литература доккхилга тика в1аштІехьдоаккхергдола г1улакх де деаш а партийни, советски, комсомольски, профсоюзни организацеш.

Кхоачам хилаел парте XXIV съезда материалаш, цу лаьнъе моттигерча книжни издательстве араяйна йоккхийн г1алт1айн метгала ераш а книжкаш доккхача сете хилийтара йоакхо ниэа яргьяц.

Бахача наха хоаттараш, къьастта а партийни комсомольски политически дешара сетерча дешархоштен пропагандисташтен миараш хилийтара т1ахьзе а деза, политически дешара ерригача звеньяшка дешара керда шу д1адолалуш в1аштІехьдаккха деза учебникаш, кхийола пособеш, мехка лурчен дунен халкъашта юкъерчен доьрх1амег1арча событешца дуваденна издательствашка арахецна политически брошюраш доккхилга.

Х1инзарча хана массови политически литература доарждер къьастта боккха доьрх1ам болаш да. Цу т1а кхетадергдолаши къьостам болаши къьаьох парте теорен политиции актуальни дешаш, в1ашаг1тох коммунизм тьалъярен керда тайпе сан хьалкхевирен опыт. вай заманахьарча доьрх1амег1арча событешта духт1аеоцар.

Массови читатела лаьрх1а общественно-политически социально-экономически литература республикерча мах мел бахача моттигашка, массе а книжкай такашкен кхоскашкен доккхаш хила деза. Цун ма1ен да, цу литература эча пропагандане юкъе де, вуьй хоца дезараш а парте беррача идеологически б1ухоша — пропагандисташтен лектораштен, политинформаторашца а агитатораша а, докладчикашкен культпросветбоахлошцен цхьана, книжкаш доккха беррига болхлой хилар.

КПСС ЦК-ан СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

1971 шера 27—29 июле Бухарестта хиннача В1аший Экономически новкъостал дара Совета XXV сессе кхоьчи дакьахьарча Советски Союза делегаце отчетага хьежай КПСС ЦК Политбюрон СССР Министрий Совета.

Белгалдаьккха ма хиннара, СЭВ членаш долча мехкаша цхьана ладу г1уллакхаш д1ахо к1оаргдаран эргадаккхаш тоадерен, цар социалистически экономически интеграци дег1айоалара Комплексни программа СЭВ XXV сессе массава раьаа а волаш г1азцара хьажьонх, социалистически мехкаш СЭВ членаш долча мехкий коммунистически болхлойн партей куллахошен правительствашта керте деттараш Москве хиннача XXIII (къастьтача) сессе белгалдаь, шераш масса оаг1ораьхьара вемараш цхьана леладеча г1улакхаша йаь-хача хане лаьрх1а принципиальни х1амаш кховчараца ч1оаг1а лаьрх1а хилар.

КПСС ЦК Политбюрон СССР Министрий Советан боккхача политически доьрх1амерь документ лоарх1 Комплексни программа. Программа мероприятеш чакхъяьере СЭВ членаш долча мехкашка йиш хулийтаргья СЭВ членаш долча мехкий боккхама социалистически система совенех, экономически обороник низ ч1оаг1бар, хала къье зьол - торо йоккъар духье къахьегам дунен халкъашта юкъе социалистически бакьерах бизаг1а пайда эца. Це кхы а дукхаг1а ч1оаг1ъергья социалистически содружества цхьаа1ои кхетаяари, ч1оаг1ъергья социальни прогресс, машар бакьан долаш, дунен халкъашта юкъе цхьана г1улакхаш леладар дукха леаттабеча «ъоасамера социализма чоаццеш.

КПСС ЦК Политбюрон СССР Министрий Советон Советски Союза компенетни органашта т1адуйа организационни Комплексни программа кхоачашьеига 1алашдеш дола ийа тайпан г1улакхаш укх гергарча хана в1аштІехьдоакхеган чакхдоаччилга.

Къоабалдир СЭВ XXV сессе СССР делегаце леладаь г1улакхаш.

ВЦСПС ПРЕЗИДИУМЕ

1971—1975 шш. мехка халкъа боахам дег1абоалабара пхе шера плана проекта хьаькъежа

ВЦСПС Президиумо профсоюзий Центральни Комитетийн республиканск советийн председателашен секретарашен, ВЦСПС-ан профсоюзашта кхерча организацей бехктокхамеча болхлоша тахкъа а лоаш йиппар 1971—1975 шерашка мехка халкъа боахам дег1абоалабара пхе шера плана проект.

Заседане доклад йир СССР Госплана председатела хьалхарча заместителa Т. И. Соколова.

ВЦСПС Президиумо белгалдаьккхар. 1971 — 1975 шерашка СССР халкъа боахам дег1абоалабара пхе шера плана проект КПСС XXIV съезда Директивашка хьежжа оттаьа а халкъа аахара материальни культурни боарам дикка айбе лаьрх1а а хилар.

Укх сурта т1а шолла гу Грозненски № 1 йолча пассажирски автотранспортни предприяте слесараш — агрегатчикаш Джабраилов Марван, Трофимов Петр, Астамиров Хьамайт. Ноххий катайча наьа слесарий говзал 1емаш доккха новкъостал дань П. Трофимовн. Х1инг хьг т1аро бирнал а беех вар шоай хьехархочов.

С. ХАКИЕВА сурт.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

ДОВШ ЛАТТ ДОАКЪАР

Дукха льатта да цу йоккхача бригада доалахье. Белгалде дола из льатта керттерча дакъе доаман босенка уллила. Х1аьта цу дерригача льаттанна г1улакх деш пхи сан мара вац. Уж ба «Путь к коммунизму» колхоза кхаш леладераш Н. Липчанский, П. Колган, Г. Саломатин, Н. Волников, А. Зубарев. Цар п1ераш юпла еаш я, х1ана аьлча денал, говзал къонахчал хила дела цу мел йолча льаттанна г1улакх де оттаргий. Ала деза, ши к1ира хьалха укхаза хьахаг1а сан веннила, из из кулгалде вайта Н. Коржуков.

Цу бригада кхай т1арча стаге тхо йолхаш кхаьна б1арг тенхар оаха. Ткъа б1аргбийра кхаьча, сорохаш в1ашаг1ъэбаь кеп йокъалуш латта тьежабаш, ши-кхо к1ира хьалхаг1а тьехка касарех 1обплия кеп. Из кхи цьа лаьрх1а тьенкабар. х1аьта цох х1ана тиснар 1алаьмате ер ча да. Хьанхан да латташ а йокъасина аспарцет, лаьха сулански буц.

Н. Коржуков кхаьна доккхача кхайка йисте латташ вийра. Цу кхай т1а кен хьагудбош ши волекуша йоаллар. Из тьоккхача хана 1алаьмате дика хьоаниз йоаллаш бар. Ханнахьа ма ярг1аш а дар цхьатгабаьбаларе цох дика йол жургьар. Цхьайбакьла тажа ацьча тайпара цир. Хьекхачул т1ехьаг1а шии к1ира маьза в1ала уллайир. цул т1ехьаг1а тиркхаш а тьь шиа к1ира кхы а уллайир. х1аьта х1айначул т1ехьаг1а а арг1аш де делаш а да. Чана курса ма? Боах бера-м пхи сан мара кочан, х1аьта кхьтта-м 2 эзар гектар мa дий.

Боах иштта лел шун дьаиа шийга кхьттача. Н. Липчанске жоп делар: «Тхоашта могар-м дора оаха, вешта пхе сан тукха х1ама де в1аштІехьаргдий». Цул т1ехьаг1а тхога йокъабенна кен хьа а кховдабаь аьлар: «Хьажал, ер-дака оаха беча балхах хьахин мар».

Колхозхошца кхамаьл даьа гучадъьлар шоай де йиш яр а хьаде йиш йолаш уж баг1ила. Иштта цу кенах хьинахьа арг1аш де йиш йолаш бисар уж стогометато 1аш к1ира йоах ца беш еха латтар бахьан доладш. Тесса, хье ца хьожаш йитай бригада колхоза правлене, специалисташа. Пузу хьа шиш к1ира из стогометатель а льаттар болх ца беш.

Х1ана 1алаьмате сиха 700 гектара т1а д1айийна хьажк1аш чуэца еш, х1ана аьлча ха т1екхоалаш латт, т1ехьалиса зале а хьаьха еаш сулански буц а. Бакъда, уж балхаш деш зан, х1аьта хьале тракторец а мах а бац. Н. Коржкова ленал ча суллеш болхка механизаторий Саломатичи Болгани из болх бань йистебаьлча сулански буц тьакха баийта. Х1аьта хьожк1ашчу мана эарлгьа хоип а зан. Укхана тувна-чуига лалийг1ана цу хьажк1ех хургдар ер дар: «Бригаде еррига а пхиь мара силосчи комбайн ац. Цурра дешт сарролца болх беча х1ара комбайно йиь гектара т1ара хьажк1аш чуэцаргья. вешта аьлча, 25 дийнахь массаме эггара дукхаг1а чуэла а 300 гектара т1ара хьажк1аш чуэцаргьи. Т1аккха кхетаса 400 гектар? Кхетазе йиш йолаш дз цу г1уллакхо колхоза мел де дергда.

Доакъар 1алашде золаьеча хана а цу тайпара ло в1аштІехьбаьккхабар колхоза правлене цу бригада йола, Рабанна йергбоахкарц управлене керттера зоотехник Н. А. Киров а со а хилар цу хана колхозе правлене, цун председатела Л. Г. Качаровна кхамаьл деш цо бакъий бригада балх но лелалга, х1аьта из йоабара дерригга а дергда аьнна дош а делар. Шиé дош кхочачашкац Л. Г. Качарова, из бакъан долаш доккха де а хиннар х1анзде колхоза. Теза, дийна доакъар дукха да цу № 4 йолча бригаде, цхьабакъда, 1алаьмате чена бригадана пах, техника ца лоийа кхы а дукхаг1а денаш курге боахане.

Колхоза правлене кхетазе деза пхе сан 2000 гектара т1а д1айийна хийр тайпара доакъара культураш чуэца в1аштІехьаргдоацилга.

А. ЗИМАРИН.

АХА ЛАЬТТА

Вай республикерча колхозийн совхозийн кхашкара за бола хлаташ хьекха а аьрда а даьннад. Дерригача чуийна хлат (хьажк1аш хугеш доацаш) 182 эзар гектар да. Юкъера лаьрх1аьча х1ара гектара т1ара даьннад 21,8 центнер. Д1аяхача шера лахьхачул ши центнер дукхаг1а хул из.

Х1инз механизаторашта къалхашка латта декхар да зибан гуравь д1адуче хлатан льатта ахар.

9 август т1аккхоачаш республика боахамашка дьаа даьннад 23 [illegible] гектар хьалхарча зиба льатта.

Эггара дукхаг1а оахам дьаа Ачхой-Мартана районе — 2649 гектар. Вешта аьлча, из хул 35 процент. Гудермесски районе дьа оахам 1543 гектар да. из хул планах 31 процент.

Дика кхетаду цу районий къахьегамхоша шиé даьннахьа зибь ахар хьаьт1алоас1ача шера хлат хьукхьийтара йола мара йолга.

Бакъдa кхьча тайпара да оахам дара г1улакх Урус-Мартана районa боахамашка. Хлат чуийна дьаьна линия ка ала а ерригача районе дьаа льатта 375 гектар мара ац. Из хул 3 процент.

Кхы дикаг1а лелаш оахам делга Грозненски районе а. Д1аяхача шерашта зиба льатта ахар керттера декхар лерх1аш тиннача районе укх шера дьахар 8 процент мара дац.

Республика механизаторашта а специалисташта а хьалачашка латта декхар да ма могга сихаг1а зибь дьаа декхар. Цунна мара в1аштІехьаргдац дикаг1ача урожайна шоллаг1ча шера дикка кьувьаьл кхеба.

9 АВГУСТ Т1АККХОАЧАШ ЗИБЬ АХАРАХ ЙОЛА СВОДКА

Районаш	Шера план (проценташа)
Ачхой - Мартане	35
Ведана	—
Грозненски	6
Гудермесска	31
Малг1обика	21
Надтеречна	8
Наьсарен	16
Наурски	15
Ножай-Юрта	—
Советски	—
Сунженски	17
Урус-Мартана	3
Шаьла	10
Шелковской	—
Ерригача республике	3

РСФСР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ЗАСЕДАНИ

1971 шера хьалхарча ах шерах йоттен Российски Федераце мехкахьа боахам дег1абоалабара пачхьалкхийн плана РСФСР Пачхьалкхийн бюджета кхоачашъяра оттам бийцар РСФСР Министрий Совета заседане. Доклад йир РСФСР Госплана председатела К. М. Герасимова РСФСР финансий министра И. И. Фадеева.

РСФСР Министрий Совето белгалдир Российски Федераце промышленноста, г1ишлошъяра, юрта боахама доккхой балха т1ара кхоачамбоалараш д1адоаххаргдола а 1971 шера пленаши бюджети тешшаме кхоачашъергйола а г1улакхаш.

Заседане къамаьл дир РСФСР Министрий Совета Председатела М. С. Соломенцева.

(ТАСС).

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗАИ ИНДЕ РЕСПУБЛИКАНЕИ ЮКЪЕРЧА МАШАРА, ДОТТАГ1АЛА, ЦХЬАНА ЛЕЛАДЕЧА Г1УЛАКХИЙ ХЬАКЪЕХЬАРА

ДОГОВОР

Х1ана шоашта юкъе латта ц1ена доттаг1ала г1улакхаш шорло а ч1оаг1ло а деш,

доттаг1ала цхьана леладу г1улакхаш д1ахо дег1аккхувлар шинна а пачхьалкхаш маларгерча къамий къоалаша а х1аьта иштта Азерча деррига дунен т1арча моарг1ача машара хьалт1адда а ма беррача хилар а доарх1аш,

массане юкъера машари кхерамза ч1оаг1ъяра новкъостал да а дунен халкъашта юкъера кхьаьамо к1аьаьбарах колониализмах д1а херч ц1ендаь д1аделарарен дари машаш т1аракийта а ч1оаг1а лаьрх1а а йолаш,

тайп-тайпара политически общественни строем йола пачхьалкхенаш машаре юкъе цхьаьна г1улакхаш лелаьаш йиш хилийта принципех ч1оаг1а доь тийша хилар бакъ а деш,

х1анзарча дунен т1а хулае къахьегамашта юкъера проблемаш доаьаш а из къастеаш, цхьана г1улакхаш лелаьаре мехьеаре шера къастее йиш ба хиларах лоь тийша а йолаш,

В1ашаг1кхийттача Къамий Организаце Устава лерх1араши пур принципаша дерриг1а кхоанахьа лаьрх1а шоай хилар бакъ а деш,

цхьан оаг1орахьара Советски Социалистически Республикай Союзо, вокх оаг1орахьара Инде Республикас эр Договор де а лаьрх1аш, х1аьта цу г1улакха укх лоехьара полномочни а вималаш хьожабаьб:

Советски Социалистически Республикай Союза ц1ерг1а — СССР кхыча мехкашцарча г1улакхий министр А. А. Громыко.

Инде Республика ц1ерг1а — Инде кхыча мехкашцарча г1улакхий министр Сварав Сингх,

х1аьта уж хила йоаг1ача форменна эшача нораддаг1ен йола шоай полномочеш хьагайтачул т1аьнаг1а укх лоехе дувцача х1амаш раьза хилаб:

СТАТЬЯ I.

Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша массанена а хоашла дьинб ч1оаг1а д1акхайкаду, шинна а мехках цар халкъашта юкъе ч1оаг1а машари доттаг1али хургхилар. Цхьан оаг1оно вокх оаг1он долама, суверенитета, территориальни б1арочала сий а дергда, ц1 шоллаг1чун чура г1улакхашта юкъе а г1ертаргьац. Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча оаг1онашa лакхе хьоакйьча принципий а х1аьта иштта кийскон в1ашш хулача г1ойлени принципий а т1ерда т1а д1ахо дег1а а кхувдергда ч1оаг1 а дергда х1ана шоашта юкъе латта ц1енача доттаг1ала, дикача лоалахой, массе оаг1орахьара цхьана леладеча йуьаний г1улакхаш.

СТАТЬЯ II.

Шинна а халкъа ч1оаг1а машари кхерамалея 1алашъяра массе тайпара новкъостал де безам хиларца хьалхие а лелаеш, барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша д1акхайкаду, Азеи деррига дунен т1еи машар хилийтаран ч1оаг1ибаран, терз 1оаледга сопадари эдерни терз сеика, иштта терзе массадара тайпаш а чулсадаш, массане а ц1ендаь терз д1адоаккхалга, дунен халкъашта юкъера эффективни г1ахьожем а оттабеш, в1аштІехьлаккхарен д1ахо а хьахьега лаьрх1а шоаш хилар.

СТАТЬЯ III.

Расса дынах тешаш мична беса дале а, деррига халкъашта пачхьалкхенаши къьатара боагьоаш йолаш хилара сийлахьча идеала шоаш тешаме хиларца хьалхие а лелаеш, барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша мегаргйоацаш доарх1 колониализма расизм шоай еррига форманаш г1улакхашен, ц1аьнга а бакъду уж геттара а ц1еньаь а д1ахо г1ерта лаьрх1а шоаш хилар.

Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша кхыча пачхьалкхенашца цхьана къахьегаргла уж лерх1араш кхоачашдар дунен халкъа колониализмах расови доалех духьала лоаттабеча къовсаме царна дагалатта бакъ к1амаш хьалладаран.

СТАТЬЯ IV.

Советски Социалистически Республикай Союзо сий ду Инде лелаеча блокех д1а ца кхетара политика, ц1аьхка а бакъду, из политика массане юкъара машари дунен халкъашта юкъера кхерамалея хьаллацара а дунен т1ара кхоахам к1аьдбара а доарх1аме фактор хилар.

Инде Республика сийду деррига халкъашцара доттаг1али цхьана леладу г1улакхашта ч1оаг1дара т1еерзаьча Советски Социалистически Республикай Союзо ликхйоахача машар безача политика.

СТАТЬЯ V.

Массане юкъара машари кхерамалея 1алашьелга ч1оаг1а хьашт а долаш дунен халкъашта юкъерча араене шоаш в1ашш цхьана леладеча г1улакхий уж лерх1араш кхоачашдара боккха доарх1ам а беш, барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша шинна а пачхьалкхен хьаштеш цу йозаенна йолча дунен халкъашта юкъерча доарх1амеча проблемашта в1ашии боарамаг1а контакташ лелаергья цар кулгалду пачхьалкхен деталаш в1ашаг1беттабаларе в1ашии дагабувларен, шии пачхьалкхен официальни делегацешен къьасттача оахалашен визиташ ярахь йаьнъяра а дипломатически каналашка г1оьла а.

СТАТЬЯ VI.

Шоашта юкъе цхьана леладеча экономически 1илман, технически г1улакхий боккха доарх1ам а беш, барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша в1ашии г1ойле йолаш массе оаг1орахьарен шу доаттаьшца цхьана леладу г1улакхаш д1ахо ч1оаг1 а дергда, шер а деерда, х1аьта иштта, шоашта юкъерча торговле, транспорта, буззама дакъе, цхьана леладу г1улакхаш шийскол, в1аший йолча г1ойлей, къамаьна аьттув болашаг1а йолча режима принципий лардa т1а шер а дергда. 1970 шера 26 декабре Советски Социалистически Республикай Союзаи Индеи юкъе тьча торговле соглашене т1а из эттадаьча тайпара, из к1ад йолаш йола соглашенешцин доалахарча мехкашца из къьастта соглашенеши кхоачаш а еш.

СТАТЬЯ VII

Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша новкъостал дергда 1илми, искусство, литература образование укхаш1ене йора ира, пресса, радио, телевидене, кино, туризма, спорта дакъе цар шоайла леладу бувзамаши контакташи д1ахо дег1аккхувлара.

СТАТЬЯ VIII.

Шии мехка юкъе эттача традиционни доттаг1алга хьежжа барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онех х1арина массанена а хоашш д1акхайкаду, вокх оаг1онна духьалъерзаь йолча цхьанна а тайпарча т1ема союзашта из юкъе г1орг ца хилар е цо дакъа лоацар ца хилар.

Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онех х1арана декхар т1аэо вокх оаг1онна духьалаьча моллаг1ча тайпарча агрессена юхьозалуш хиле а барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча вокх оаг1онна т1емаца зе дерголаш йола моллаг1а тайпа а акт яра ший территорех пайда эцаргболаш дола х1ама ца хилийта а.

СТАТЬЯ IX.

Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онех х1аране декхар т1аэо вокх оаг1онца юоттабеча т1емa юкъе дакъа лоацаче моллаг1ча кхоалаг1ча оаг1онна моллаг1а тайпа а новкъостал дара юхаозалуш хила. Нагахь санна цу шиннех моллаг1ча оаг1онах т1емаца аьтта а латара кхерам г1аккхолабенна моттиг хуле, барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онаша цу хьалхе шоайла консультацеш йолаш цу тайпара кхерам д1абаккхар а цар мехкашта машари кхерамза 1алашьяра доаг1аш дола эффективни г1улакхаш чакхдахар а духье.

СТАТЬЯ X.

Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онех х1арана массанена а хоаш д1акхайкаду, ше цхьаккха тайпа, къайлаг1ара е гучахьара, цхьан а кхыча пачхьалкхений чьакъехье укх Договорацa теравргдоацаш йола декхар шийна т1аэцаргдацилга. Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онех х1арене д1ахо д1акхайкаду, вокх оаг1онна т1емаца зе де тарлуш дола цхьанна тайпара декхаош моллаг1ча, кхыча пачхьалкхен е пачхьалкхений къакъехьа шийна ца хилара ше т1а эцар ца хилари.

СТАТЬЯ XI.

Ер Договор тьиь шу ха йолла деш а нагахь санна барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онех аьлийне, Договора иза бохаша йола ха чаккъала 12 бутт хилале барт в1аштІехьбоаккхаш йолча вокх лакхерча оаг1онга хоам а беш, из договор д1адаккха ший безам чилас ца хьайкадой, к1ира д1акорча юкъаг1а пхе шера д1аьдхлуш а да.

Договор ратификаци е доаг1аш а укх Договор кулгаш яздаь бутт балалехьа Москве хургдолаш йола ратификацейни грамоташ д1а-юха ийцача дийнахь дена ч1оаг1лургдолаш а да.

СТАТЬЯ XII.

Барт в1аштІехьбоаккхаш йолча лакхерча оаг1онашта юкъе дала тарлуш дола укх Договора моллаг1а статья е статьяш кхетаярца дувзаденна барт в1ашаг1а ца кхеташ дола моллаг1а дешаш шинна а оаг1оно цхьана, машара средствашца в1аший ларх1аран д1а-хьа дувцар кхетадарен укланца къастадергда.

Лаьхе бийцача полномочни вакилаша укх Договора кулгаш яздаь эрсий, хиндий, английски меттел, цхьабакъда, ерригa текстaш цхьатарра маь1ан долаш я, х1аьта шоай печаташца ч1оаг1 даьд из.

Оттадаьд 1971 шера 9 августа Нью Дели.

Советски Социалистически Республикай Союза хьаьлара
А. ГРОМЫКО,
кхыча мехкашцарча г1улакхий министр.

Инде Республикина хьаьлара
Сваран СИНГХ,
кхыча мехкашцарча г1улакхий министр

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ЯХЬЙОАРЖАЕРАШ

Атта доцлар дац юртбоахачо коммунистийн хIана хьалхарчийна уттар. Кханика [illegible] дукхагIо [illegible] Iаймача ужх [illegible] бе[illegible] [illegible] бола [illegible] цар [illegible] [illegible]. Цхьа [illegible] социалистически [illegible] ахь доаттае, дика къахьегарца хьекхаш тоаш, балха [illegible] халагIйола [illegible] хьалуйна декхарийла бе уж. Цаl [illegible] боккха а производственни участок яц тха колхоз болх беш [illegible] сеск [illegible] [illegible]. ХIана берригаш [illegible] тха цар-тийни организаце 103 парте [illegible] [illegible].

ХIана берригаш [illegible] [illegible] дечна балхашта [illegible] цар. Молхагiа [illegible] доархIа-ме гIулакх [illegible] шоаш-цара хьалхе [illegible] коммунисташа. Иштта дилар ца бола [illegible] чуцача хана а. [illegible] совгIа гектар лаьтта кхедаь кIаи мукхи миттa сиха тхоашта чуэ-цалургда аьнна хетаж дацар тхо. ХIаьта а опыти ьынари дода тха механизаторам шоай низах бIу-болна бар. Ялатаж оардача деча балхнй темпаш мел лакха хила [illegible] я кIагойтар коммунисташа шоаш хьалхара кес доаккхаш а. Горохов Алексадра шой жатказна эни корма яьккхар хьалхарча дийнахь. ХIаьта из теми лаьгI ца йолийташ чакх а ваьлар. 430 гектара тIара ялат хьекхар цо мукхи кIаи чуэцаш хиннача токъа, задани 180 гектар йолча. Цуцца из болх беш хиина Эмерета Юрий а висандар ший новкъостал дукха тIехьа.

Иштта дика ца йоазаш къахьийгар ялаташ оарда комбайнаш лелаьча коммунисташа а. Царна юкъе къаьстта белгалваьлар къона механизатор Лажейко Николай. Шой комбайна бункер чура 4329 центнер кIа дIалахьийтар цо элеваторашка. Укх шера хьашиIаш а тIехь алат дохкара тхоашта ен-на шера задани духьал ка бола алат дохкарах кхоачашъе аьттув баьлар тха коллектива. Даьхен амбарашка оаха чутессар 3733 тонн кIаи мукхи, цох 1053 тонн хьажиIашта меттел а долаш. Бакъда, оаха цу тIа социйтаргдац гIулакх. Эттача йоахале тIехьа кхачача культурашта чIоагIа ноп-къарле аь ене а во иц тха хьаж кIаш.

Ялатаж аьрла дьиналар аьнна кхешкара балхаш лаьгIдешнадан. Ялатаж хинна лаьтташ чах му-къалолаш латт. Укхаза в хьалх ле коммунисташа а. Белгал-ваьнна къахьегаш ва комбайнашта тIеххьа аргIаш деш вола Пяшютин Илья Николаевич. 9-ча класс ее дена васIа шой воI а воала-ди вера ю ча эIашахьа. Iф-ройла [illegible] дошва ю хьалхьа 60 тонн чах аргIаш да [illegible] дий [illegible] хьалхарча [illegible]. [illegible] совгIа цуз [illegible] [illegible] сутрана [illegible] хIана [illegible] латтача [illegible] [illegible] метта болх бара! [illegible] а кIаьй ю цун, бола [illegible] болийтаж хьанагIа Илья Николаевич из аьла наьха вола ча Iа-лашца. [illegible] тонн ца бо-[illegible] тIа а [illegible] аргIаш [illegible]. [illegible] а. Цхьаз Iалашие доаз 7000 тонн долча [illegible] хьуштаьнна [illegible] совгIа из Iалашие [illegible] хурсьа тха. Болхоа доакъара [illegible] чIоагIлаче [illegible] метта [illegible] ю.

Мукхьашманачап [illegible] хьалхе [illegible] агрегатаж йоахк. Хьалхе [illegible] бригада механизатораш в. Укхьа болх си-ха барал совгIа агротехнически бокъонаша яххача тайпара лу-щильщикаж а техкаеш, минеральни удобренеш а чуесал оах лаьт-таш. Цига ди а бийса а ца къопсаш хьинаре къахьегаш ва коммунист Ляпкин Владимир Николаевич.

Гуйре хьагIалелхьа дерригa лаьтташ аьха доахаргда аьнна чIоагIо ной тха механизаторашa. Цар из доаш кхоачаш а дергда. ХIана аьлча цар из дара шоай ниа дIакхоачаргболга хьагойтал, хIаьта хийнца болх хьабара эша тех-ника кхай тIа шортта йолаш а. Колхоза механизаторашта юкъерча 30 коммуниста цхьаккха хIама кходергдаш уж соготагIа дола гIулакх кхоачашдара оарцагIбахара, цар хьикар айдарп. Из цар да в ду.

Тхоай партийни организацена хьалхашка латтача декхарех оаха бехктокхамегIа хеташ леладу колхоза хьайбаш дикача доакъарна Iалашдар. Из болх аргабьякха тоабаьб укх шера. Шашка а Iа-лашдаьдаш оаха хIана Iалашдаьр саина дика довкъар. Из тха оIаш-тIехьдоал керда прогрессивни методех из Iалашде тхо гIертаи-даь.

Мангала ка хьагIаьттача хана дена нахадаш болх беш а тха аьла хьоар доакха ниа бола агрегат. ХIана цхьа оар ах эзар центнерага дIакхоачаш латт цо кийчдаь хьоар. Дерригa оаха Iа-лашде лерхIар ши эзар тонн а. ХIанзе 3200 центнер сенаж чу-еллай.

Лоашца аьлча, цхьан шерал ах шерал кхоачамхилаьл доакъар Iалашде гIерт тхо укх шера. Укх деношка силос кийчъе а долаш ваа. Сиха бу ю болх. хIана аьл-ча хIана яртача боккъало доакха ю да карлу ю гIулакх тIехь-дешIо. Цу тIа чIоагIо дешкалаш болх бе ю. Атта дац 30.000 тонна мажкIаш молла йоалашe а [illegible] [illegible] [illegible]. Из [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] маьна де дезар белгалдаьх.

Хьалхарча деношка хьахьеш коммунистийн хьалхенца [illegible] хар а тхона дешна кхоачам-хулургдолга. Шоай бе делад цар из Мулакх. Укхана гулбенаб те-[illegible] механизатораш [illegible] ши корма на [illegible] чуэцна силосна комбайна тIа болх беш вола коммунист Зубов Николай. Иштта къахьег [illegible] а. Цхьа тха вIашIехьлаьлар хьалхарча шин дийнахь 3000 тонн силос кийчъе. Балха темп кхы ю ца йолийташ дIахо къахьега дувла ха оварчэлц тхона из доаргIене гIулакх чакхдамахара.

Дукхьал къычарна хьоккан те-лош дика къахьегарах шой де-кхар кхойчашдаь ваьаш коммунист. Дукха да цул совгIа цо та-хан кхашка де деза гIулакхаш. Из хоаш ба тха коммунисташ. Ше шоаш болча участкашка агитационно [illegible] хетамд болх бу цар, наьха балхацарц безам даьн совбуургбола хьалаш хилийта гIерт. Колхоза коммунистaша шоай юкъерча собраце еннача предложенех хIана хIара дийнахь беча балха итогаш е белабеннаб кхаш-карча бригадашка, хьаттацка. Цу гIулакхе беркате лераш ют. Белгалвоалаш къахьийгачунга цу сарахье а совгIат кхоач, цу дий-нахье а дIахоа цун цIи коллективе. Из дIахоайт бригадашка арa юдлача молнеша, агрегаташ тIа йогIача цIеча вымпелдаша, агитаторашa еча беселаша.

Кхоачамбоацараш гучадоахаш хан-ханнахьа арадувл бригадашка «Крокодил» а. Юхь тIа хьацар доалийташ ехь хетийт бракоделашта, къахьегаиа дисциплина телхаерашта духьала цар кийчъеча материалаша. Иштта «Крокодил» бехк баьб балха дукхаза гIалет баьннача механизаторашта Вишневскена, Сафонова, кхыба-рашта.

Болх тоабара аьттув хулийташ йола методаш юкъе а кхуваш коммунистий хьинарца, цар хьалхаленца доккхийн, чоалханеи декхараш кхоачашдеш я тха парторганизаци укх деношка. Пятилетка хьалхара шу чIалла ца хиннача тайпара экономически лард чIоагIъярца белгалдаккха гIерт тхо.

А. ЦУНАНОВ,
Суннерча XIX партсъезда цIерагIча колхоза партхома секретарь.

Абакана — Хакасски автономни областа центре — хийцца кхалаш да дезе мукъаш кхухьа 40 эзар магистральни вагонаш а кIаьта иштта 320 эзар тонн болато аитье а шера хьаргIолаш бола вагонаш ю Абаканахи комплекс хьаьлара балхаш. Укхаза арахоца лаьрхIад 125 тонн мукь чухоаша бархI соа йолча вагоний [illegible] норма.

Вагоний гигант хургйолча кхачча моттиге кIанз хьаьлаш я низ бола промышленни база. Цуна юкъе а шинагIа 500 кубометр бетона арахоца низ бола растворно-бетонни узел, хьох хьанхош шу [illegible] корпуса.

[illegible] цхьаш хьажа доладе.

СУРТА ТIА: хьаьлош латта промышленни база.

Ю. БАРМИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

БОАХАМ ТОАБЕННАБ

ТIеххьарча шин шера паччахьалкхенга дулх дохкара плаш кхоачашъеш ядар «Самашкинский» совхоза кхоадагIча отделение хьакхий-товарни ферма, иштта кхоачашъяцар хьакхарч ебара планаш а. Керттерча даькъе дукха хурскаш лазарах йоаш хилар баьхан долаш дар из. Цу шин шерага хьежача эзар хурск елар укхаза. Из иштта хилар хурскашта зоотехнически бокъонаша дIадеххача тайпара гIулакх ца дар баьхан долаш, царна минеральни, кхийола подкормка ца ярах. Хьакхарч ахкан замалахь литерашка аралхацар, хIаьта доакъара рацион а яцар дегIа дукха пайда лун.

Дукха гIулакхаш даьд ферме укх шера уж кхоачамбоацараш дIаладахара. Цунах даьннар хIанале гучадуьлаш да. Боккха теркам тIабахийтаб укхаза хьайбаш чулатта помещенеш тоаяра, уж дерт-тIа хилийтара. Хьалха хинача ялна хьакхарч чулаттача йиъ помещенех тоьаш ца хеташ, укхаза кхы а шиъ керда свинарник хьалъяьй. Дулха кхоабаш йола хьакхарч чулоаттаьь помещени яхача хьакхарчашта хургйолаш тоайир. Цох дика пайда баьниб фермана. ХIара яхкача хьакхана лаьрхIа йолча бIаь совгIача клетка чу дерригача шера ахка хьакхарч лелаш. ТоьаI уж клеткаш хилар баьхан долаш ферме вIаштIехьдаьннад хьакхарч дувлара гIулакх Iилман лорда тIа дамкха, ца планаца леладе.

Хьалхара гIа бахьнхаб помещенин цIенъяра гIулакха механизаци еча а — шин свинарникашкара кхо механизмашца арадоаккх, ца болх дIахо а дIабахьа лерхI. Цу балха механизаци яьча помещенешкара фо къайбашта новкъа йола дийнах йоацаш да, цар чу цIена я.

Къаьстта теркам тIабахийтаб ферме нана хьакхарч о цхьа ехкача дулха дIачулуш йола хьакхарч а дикача фух хилийтара. Продуктивность лоха йола хьайба экт а еттайийе цу сахьате дулха дIачулу. Хьакхий хурскаш ебара технологи дика тоаеннай ферме, ялла езача хакхарчаштa дерригa а эшаш лоал гIулакх ду, белок, витамин тоьал шийца йолча доакъарца кхоаб. Цу даькъе ахкан замалахь царна вена доакъар тел, хIаьта Iана замалахь — люцернах кийчдаь витаминни хьоар.

Уж дерригa гIулакхаш бахьан долаш хурскаш дегIаца ниа болаш, укхацIена йолаш хул, цудухьа хьалха сакка лазараш хилац царна. Нагахь саина укх ах шера хьакхарчашта тIехьара хьакъоастае езараш 2160 хурск хиннаде, укхаза 4209 хурск хьакъоастайир, дерригача шера планага дилача 62 процент а ю. Совхоза керттерча зоотехника С. Х. Тепсаева теша лу шера план 6764 йолча 8500 хурск хкеерги-ларах.

Хьакхарч ебара гIулакх иштта дика лелара къаьстта хьинаре ла-къа лоаш свинаркаша Черновас, Штефана, Исралювас, Арбузовас, цар хIара яхкача хьакхана тIехьара 8—9 хурск хьакъоастаю.

Ферма коллектива болх тоабеннага хьахьокх хьайбашта тIакхетача дулхе в. Планага хьежача хIанале еррагача хьакхарчашта тIаккхийтта дулх 2380 центнер хила дезача, тIаккхийттар 2810 центнер да, хIаьта дIалахача дерригача шера тIаккхийттар а дацар 2340 центнер мара. Коллектива хьалхашка латтача декхарашка хьежача укх шера хIанале паччахьалкхенга 2000 центнер дулх дохка декхарийла яр из, хIаьта дохка вIаштIехьдаьннар 2250 центнер дулх да. ХIана цар къовсам лоаттабу пятилетка хьалхарча шера 6500 центнер дулх дохкара. Болх тоабаларга хьежжа алапа лакхденнад хьакхарч кхоабарий.

Укх шера доакъара лаьрхIа укхаза свекла, харбазаш, ябакхаш, хьажкIаш дIайийнай кхашка. 150 гектара тIа хий деттача лаьтта дIайийнача люцернах дика пайда эц кхаш лелаедерашe, хIанале новза хьекхай кэ, хIаьта кхы шозза хункъам чуэца а лерхI.

Дикхе вай хийца толамаш цалa а, цхьацца кхоачамбоацараш да ферме. Юхейнсача помещенешкарача балхашта механизаци ю дойра хьакхарч лелаерашта а. отделенe кулгалхошта а. Цхьабакъда, «Сельхозтехника» объединени сигота яц цу гIулакха. гIакхоачам Iа латте й. Iалалмате эшаш а йолаш хьалъеш латт укхаза кана хьакхарч лелаергйола [illegible]. Бакъда ханнахьа хьалъаь ергIелаш яц из — гIа[illegible] бу шоай бокх. Совхоза кулгалхоша лаьрхIад хьакхарч лелаерий хьал-торо тоаде. Цу гIулакха фермана юхе хьалиеш латт диъ [illegible] квартира йола цIенош, бакъда уж эксплуатаце дIачулуресдола ка туш яц. Цхьаккха а хIама даьдац укхаза хьайбаш лелаерашa чубахача квартирашта е эшаш йола капитальни ремонт яра в.

П. НОВАНОВ.

БУРУВДЕТТАРИЙ

ТОЛАМ

[illegible] [illegible] латт[illegible] [illegible] лелача «Г[illegible]» геолого - тех[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] та буруз текад Заманкуле унача № 39 йолча скважина. БарцIе-беттa планагIа тaха дезачул 400 метр дукхагIа да из. ХIанз [illegible] бетта четах хьаьвегаш ба бурувдеттар.

Дика къахьегаш ба бурувдеттар коммунист И. Груницын, Н. [illegible], бурувдеттарий мастер И. Заворотный, Х. Зангиев, коммунист [illegible] [illegible] кхыбаьош.

[illegible] корр.

Ледара лел болх

КПСС XXIV съезда [illegible] организацешкара дIадех кадро [illegible] хьалхаржарош уж йоагIача тайпара балха дIа-юха [illegible] [illegible] цхьадош торне еза.

Бакъда из цертера довзар кхоачаладеш яц ноа. Мартазановa секретарь йола ПМК-432 юкхьацара партийни организаци. Из Назрановски районе гIишлонъеча организацешех керттерараж я. Йола чубаха цIеной, промышленни здание, школаш, иштта кхыбола объектиш хьалъе езаш я куй коллектив.

Укх тIеххьарча шерашка цIишлие а производственни план кхоачаш ъьац ПМК-432 коллектив. 1970 шера гIишлош хьалъяхиле 93 процент мара кхоачашъьец. Хьабе безар 1267 эзар сом маьха болх йолча метте, хьабар хилалар 1190 эзар сом маьха мара. ГIишлош хьалъяргa дIа-бода мах планал 16,2 процент тIех хилар. 1970 шу ПМК-432 чакхдаьланнад 170 эзар сом за а доаш.

Шоллагiа цоргал балхаш КПСС Назрановски райкома бюро дийцар ПМК-432 производственни план а, социалистически декхараш а кхоачаш ца дарах доашош.

Райкома бюрос доладайболлаш оцен бар ПМК-432 юкъхьацарча партийни организаце шой болх дикка тоабе безам хиларах. Тоьал ца яьннай из совсе бахчул тIехьагIа, бакъдa, хIана а хувцаленна дукха дIоаш [illegible] цу организаце.

Бригадашта, участкашта, балхашта юкъе хIана а лертIа социалистически къь йоархаша, хьалха аьттача йолхлой опыт дIайоазийтара деш хIана яц. Доха а къахьегаш дисциплина, балха цийслу тайттайпара гIалатош гуча а ца доахаш къайлахкуъь. Укхазара хьалагIа ПМК-432 шой производственни план кхоачаш ца яр а.

Партбюрона, цун секретарь [illegible]. Мартазанова, администрацена хьалхашка латта керттера декхар да уж кхоачамбоацараш маькула сихагIа дIадоахара, кадраш хьаларжар а, уж йоагIача бокха балха дIаоттаар а сиха тоедара. Къаьстта теркам [illegible] бела мутIаерча болхлой, [illegible], [illegible] [illegible] хьагIъяра, уж бертуе экономически [illegible] кхы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Коммунистийн шой [illegible] [illegible] декхар дикка кхоачашдеш тула бахе, дола кхоачамбоацараш дIадаха аьттув барга цар.

Я. [illegible].
ИГКО Назрановски райкома отдела заведующи.

Экономически реформа: ХЬАЛХАРА ИТОГАШИ ПЕРСПЕКТИВАШИ

1966 шера дена СССР-е еш я экономически реформа. Цо де лерхIар да плапировании доал дарен ерргa система чIоагIо вергаькхa тоаар, предприятешти ведомствашти вIаши юкъера гIулакхаш хувлар.

Iьожаргда вай ниьъ доккьанца дIаболабаларга. Цхьачa халагара дуцца дIадолае деза, хIана аьлча дукккхача мехкашка лувца а дуцц, из а ду кастикаста ийса доааш. Дукхача Малхбузерча экономистий йоалош тIа дуйц реформа хиланза арсйоацаш хилар производства лакха эффективность Iалашье централизовании планированиенoн доал дараш ца могаш хилара. Цхьабараша йоах реформа лерхIар да «капиталистически конкуренце социалистически аналог» даза гIерилга да а. Цхьабола обозревателаш кхы а кIоаргача бахаб, СССР-е экономически механизм аргаьккха тоаяра йаьлкара бахьан лерхI цар боахам лелабарен стимулировании капиталистически методаш централии паччахьалкхен доал дарен плапированецеи юкза еаш.

Уж харцахьара уйлаш дикха йоагIа керда советски боахаца механизм хIанз а хьалъ аланен йнете ямнзсо хиларца, — ца хIана а хьалъеш латт. Цунах дар богъоцца а дкза а довзара Советски Союзе а вена, теркам тIабахийта хьажа вена реформа хьалхарча итогашка, бIаргаго дева укх тIеххьарча хана предприятей, объединенеи, отраслеви министерствай болх мишта ку хьабенкаб. ТIеккха хьалъеш латтча аланота гIолла. уйла еча объективни волчеи наблюдатела белгал ца боаккхалуш бусаргбац реформа ярий уйлан боккха чуловцам. Цу наблюдателя шийна гуча ца доалаш хусаргбаш керда боахама механизм Малхбузе корчамухъарча конкуренце еш йолча карьерашкара аьвкхача е материалах, е кхьметтел картелнашен фирмашка чухь еча планированеи хIана пайда эцаш йолча материалах а йоаш, ший йолча советски, социалистически материалах еш хилар. Реформа хьахиннай экономически чоачества советски школа массе а оагIорахьара техача чоач ара, цунах хилар социалистически боахам доллбара ленински принципаш дIахо дегIа-боалар.

Паччахьа Росее дагабоалийтар кхачаш Iалальмате йоккха вапасаш тIа а вагIаш воцаш лен воалла саг. Моха долла хIана доар бар: талант йолен болх бе безам болен итташ миллионаш нах, бIарго чулоацаргдоцца дIадийнар дика хьахула лаьтташ, дIаьхий хьунаш, дерригa рудници минералаши. Бакъда цу ресурсех пайда эца могаш яцар цу хана хинна система. ХIаьта халкъа долча беркатa цунах пайда эцар Советски Iаьдала керттера экономически декхар а хинна дIаттаз. Цу ресурсашца чIоагIало а лувнаш, плановии социалистически системна Iалашдир цIаккха ца хиннача тайпара моха экономически дегIабоагIилга. ЛоархIаргда вай, тхьаь итт шу хьалха сагата 1000 доллар зар, цо из гIулакхага дIалахийтар, хIара шера цуцна тIаккхетар 22 процент гаргга, хIана цун бе 60000 доллар да. Иштта, 1965 шу тIаккхоачаш, социализм дьалъеш довккхача тхьаь итт шерал кIезигагIа йолча хана (советски мехка хачлена тIамаш хиннеи тIамол тIехьагIа боахам юхаметтаоттабьа шераш тIерадIадоахарга вай) СССР промышленни продукци 60 зазза совгIа хахкъеннай. Бакъда цу ерригача хана, индустриализаце шерашка а хунен шоллагIа тIом хиначул тIехьагIарча шерашка а СССР-е хинна доал дара, планирование, экономически стимулирование система ерригача шийн иралца экономически дегIаахара мукъа йола экстенсивни факторош — болхлой ниа, капитальни ружъаш, Iалама гаиаш оарцагIа яхара тIаараль яр. Из система, къаьнара боахама механизм хано дика могеш чаккхьалар.

Бакъда цул тIехьагIа СССР-е, моллагIча промышленни дегIабенача мехка а санна, кхоачала йолаелар болхлой низа ресурсаш, советски наьха вахара тедаш хьаллацанеи лакхъявеи эргйоацаш хиларо оттаьар капитальни вложенеш лакхъяра аьла цхьаь-етта яла доазонаш. Бахa вах бебарца чIоагIа кIезигдаелар мехка вахача цхьан сага сих доагIа лаьтта, лаьттагIара дукхача могтиташкара ружъаш лаьхар. Мехка дегIаахара оша экстенсиви факторош тIехьа тIадоагIача дукхача шерашка тоъаргйолаш яц а. 60 шераш долалуш яра эттар экономически дегIаахара интенсивни факторош юкъеяххийтарах йола дош. Дувцар дар дIахо йодьча хана болхлой керда ниа юкъебоахабара чотах ечул къахьегама обсарле лакхъяра чотах, керда заводаш хьалъяра чотахчул дIадахийтача сомах доагIаргдар лакхъяра чотах, производствана юкъеоаш йола ресурсаш лакхъяра чотахчул уж е кIезигагIа латраташ а еш продукци дукхагIа йоахара чотах производство лакхъярах. Цхьабакъда дегIаахара интенсивни факторех пайда эцара экономика тIахьоаIаяро дIадийхар доал дара, планировано, экономически стимулироване система радикально эргаьакха хувцанта.

Социалистически экономика кIанаарча доккарашка хьежжа халкъа боахам доал дара формаши методаши йолланзе эрмоацаш яр. Доал дара система аргаьккхара керттера лоставаш (лакхехьа вай дийца боахам лелабара керда хьалаш) къоастадир КПСС ЦК сентябрьски (1965 шу) Пленумо, парте XXIII-ча съездо (1966 шу). Цу дерригаше кхоаттъалийна шераш юкъе кхаьчача дIайолайно экономически реформа юхь. Нагахьа саиа из хьалхагIа йолеенналаре, пайна хотаргахь, могаргдацар дегIаахара экстенсивни фактораш иштаьа эффективность йолаш оарцагIьяха. Нагахьа саиа из тIехьагIа йолеенналаре, дегIаахара интенсивни факторех доахкачарех дукха хIана хоргдар вай теиннаме.

Экономически реформа чулоацаш латт боахама доал дара йолча административни методашта метта экономически ярш иамотта лакхъярах. Цунца хуваденна да хинна ьнянача а чоалханерча а социалистически экономикана лакха эффект йолаш материальни стимулаш доала хIаьм чулоацача система лавдш тIа мара болх бургбоацаш хиларна. ХIана хIара советски предприяте, хIара объединене, ахьметта отраслеви министерствос а жоп лу шой боахама балха результатех, шой ерригa расходаш четтаоттаю шийн доходашца. Уж доходаш лакхагIа ме хул материальни стимулировани фондай боарам боккхагIа хул. Боалача найдана тIера хьахулаш я уж фондаш, болхлошта премеш гIерга, предприяте коллективана цах чубаха цIенош, культурносоциальни лаьрхIа объекташ хьадьарга дIа а йоаийт. Фондаш хьахилийтара система ю а предприятена стимулировани ергйолаш, продукци лакхъярен из хьаьрга дIадодар дохкарен лакхача теннай планировани ергйолаш. Предприятешин цар объединенеши оперативни шоай лоIаме хилар чIоагIа шердаьд. Бикьда цунца цхьан хана чIоагIдир мехка ерригача экономикана централизовани плановни кулгалдегa а.

ХIанзарча советски экономика организационни структура кхоаза вIаштIара яьча пирамидака тара а. Лара хьалхара этаж — из предприятеш я, шоллагIа этаж — предприятей объединенеш, кхоалагIар — отраслеви министерствош. Бакъда, объединенеш хIанз а массанахь хьахиннай. Уж йоаццача моттиге доал дара ши этажни система я: предприяте — министерство.

1966 шера дена экономически реформа йолаелар боахама пирамида хьалхара этаж чулаца. ХIанз кердача тайпара болх беш я промышленни продукце беррисоча боарамах 92 процентал совгIа продукци луш йола промышленни предприятеех 85 процент гаргга ераш, ерригаш хIана яц аьнна транспортех бувзамеи предприятеш, торговле, общественни кхачан, материально - технически снабжене лукха йола предприятеш, хIана ца эннаш ахаш совхоаш, дукха йоккхий гIишлош ентажни тресташ. КПСС XXIV-ча съезда (1971 шу) решенеша малхара тIаьнарча пятилетка (1971—1975 шераш) боахам лелабара кердача хьалашка йоаргIа еррига предприятеш.

ДIадахача цхе шера СССР-е шерра бахьжар экономика организационни структура эргаьакха тоаяра тIехь тIатIерта беш бола болх — хьалха йолаелар предприятей йоккхий объединенеш, шоай болх хийцар министерствашца. Цу хьалашка реформа лакхъяна йолаелар, боахам пирамида шоллагIа кхоалагIа этажашка дьлар. Бакъда, толамаш тахаза доккхий бац. Объединенеш хIанз а дукха яц — промышленносте 600 гаргга я уж, продукце 10 процент мара а лап цар. Совнна къъарча министерствех аьлча, боахам лелабара кердача хьалашта ца даI мара яьлла — приборш, автоматизаце средстваш управлене системаш ю Министерство. Цул совгIа, кердача хьалашка болх беш а ейтача промышленноста Министерства бархI керттера управлени. Латвийски ССР мотттигерча промышленноста министерство. Укх нхе шера ерригa Экономика производствении объединенеша чулоацаргхиларга дог даха доагIа, балха кердача хьалашка [illegible] [illegible] министерствош.

Бакъда [illegible] [illegible] [illegible] керда боахам [illegible] хьехилар реформа горизонтально - вертикальни лостамашка дукхьаа лукхагIа шеръяра процесс хиларах тарра йийцча. Ца механизм хьалхлара, вай дийцача хьалаш совгIа, кхы а массала предпосылка эш. Предприяти — объединени - министерство ахача цу ерригача дIанар тIа кхы а рационально дола бувзамаш оттаде деза, хIанза производствени [illegible] юкъе бувзам [illegible] бела; боахама доал дара централни органий — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] а болх лакхъе а беза.

Уж дIадехараш КПСС XXIV съезда решенеш тIа да. Цунна цхьа [illegible] [illegible] [illegible] предприятеши оперативни шоай лоIаме хилийта [illegible] производстваиа доал дара къахьегамой шерагIа юкъеоа беллара, экономически процессашта Iилма лар тIа планировани прогнозирование е езага.

Уж декхараш кхоачашдеча дика толам йоаккхаргба укх нхе шера. Из дика мехка хулаш-хулаш хьахурсъя экономикана доал дара цаI йола система, керда йоахама механизм. Цо кхы а лаккхъергьа экономически реформе хIанзе а хаиаьа боалама еш йола дика влиян. Советски экономистийн лерхI доал дара, планирование, материальни стимулирование системa эргаьакха тоаяр бахьан долаш дIаяхача пятилетке (1965 — 1970 шераш) мехк экономически дегIаахара темпаш сихъенна, бахача наьха вахара боарам лакхбенна, производства эффективность чIоагIа лакхъенна. Кхы а цхьагIа йола результаташ тIехьатIабоагIача хана экономически реформагара хургхиларга дог доах вай. Цо ненакъостал дергда пайда общественни производства эффективность лакхъяра хьабе дIахо толамаш дахара, къаман йохьда темпаш хилийтара, из юкхера дика хургдо кердача пятилетка керттера декхар кхоачашдара — советски наьха вахара хьал лакхдара.

Альгимантас ЛЕБЕДИНСКАС,
экономически Iилмай кандидат.

Экзамен дIалуш я машенаш

Тракторашкей юртбоахама машенашкей хьожаш йолча Кубански Iилма-тохкама институте лабораторешка, тохкама трекашкей полигонашкей экзамен дIалуш я керда трактораш, шоай лела машенаш, комбайнаш, лаьттанна обработка еш йола тIехьатувса механизмаш.

Институте Iилман кулгалду вай мехка мел йолча машенаш тохкача станцешта, кийчъю технаш дара йола методаш нормативаш. Инженераша хьа а хьй регальха тоа а аьй 345 стенд, тайп-тайпара прибораш, тохкамаш деш йола установкаш.

Сурта тIа: юртбоахама машений технически экспертиза зал.

Е. Шулепова сурт.
ТАСС фотохроника.

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагIув, 12 август, 1971 шу.

13 августе Туве халкъа революци хинна 50 шу дуз

КЫЗЫЛ. Тувинсни халкъ кийчлуш да Тувински Халкъа Республика 50 шу дуза юбилей дезде. 1921 шера Туве хинна халкъа революци ший маlанга диллача антиимпериалистически антифеодальни яр, хlаьта Сийлахь-боккхачу Октябро кхолла а яр. Россе халкъаша цlешта бола ыттуо це лехкш новкъостал дlарак феодализмагара социализмага кхоачийр Тува. 1944 шера Тувински Халкъа Республика 3lамигача хуьлла чрезвычайни сессе Тува автономни областе бокъонаш а йолаш СССР-е дlачуэце аьнна дехар дьд. Хlаьта 1961 шера цох Тувински АССР хилар. Ший лоlомагlа Советски Союзо вежарийша деича халкъий дезанагlа кьанхийттачуп тlехьагlа цхьан хана тlехьабнел хиннача мехках вай хенара догlоcка промышленность, механизированни юрта боахон, лакхе социалистически культура йола республика хиннай. Алхха 26 шера (1944 шера дож 1970 шера кхаччалца) промышленни продукци арахоцилга 34-за догlаденад Туве, кlаьта электроэнерги йоаннхилга — 130, херк хьекха материалаш — 25, кирпишн хьаелга — 38-за догlаденад. Республике толаме кхоачийр дlаяхача пятилетка план. Шу шерашка промышленни продукци хьалра боарам 48 процент гlорта ийхбенар. Республике гучальнхлий пайдане оахкалаши рудаш дазла 1200 меттиг.

Царах цхьанна тlа дlахкена пятилетка бола бе йолалойтай «Тувакобальт» кха комбинат — республике сийдае боссш долча металлурге хьалхаръар.

СУРТА ТlА: «Тувакобальт» яхача комбинате аппаратчикаш болаш бол бена къамерча специалистий группа. Аьрдехьара аьттехьа: Н. Донган, А. Ондар, Д. Ноп, С. Хомушку.

Ю. Бирюков сурт.

ТАСС фотохроника.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ: МУТlАХЬАЛИ КЪОНАХЧАЛИ

КАРЛ ЛИБКНЕХТ ВАЬ 100 ШУ ДИЗАРГА

13-августа 100 шу дуз Карл Либкнехт — немецкий дунени коммунистически болхлойн болхма эггара дикагlа болча викалех цаl вахь. Из ваьш дерригача дуьнен исторе кlеда лама дlайоллучу юххье, Франце Парижски Коммуна ала сийрдабаьнна латабеннача хана, хlаьта Россе социалистически революци котъкхиначей цуь ала Либкнехта дахьенга Германегея Европа кхыча мехкашкек кхачачей деношка кхаччалца ваха а ваьхав.

...Из хьалкхийнав Вильгельм Либкнехта — Марксен Энгельсен доттагlчуш дезале. Маркса сийна Карл аьнна цlи тиллай цунах. 3lамига волча хана дешна ше ийча ваьв да ше кхийна ваьнначул тlехьагlа социалиста эггара дезагlа дола декхар кхоачалле — халкъий интернационализмаш воцала байракх кайзеровски Германе айе. Люксембург Розайца цхьана пролетарната котадон дуьха цо хьахьекхад. Шlакка каглургдоаца къонахчел делал.

«Европан Американ болхлошка дакьнйтача письмо» тlа В. И. Ленина иэдаьд цу сийлахь-воккхачей кхерилта фуд ца довчен революционерах: «Карл Либкнехт — из цlи пролетарната хьаштаща баьчча мутlахьа хилара, социалистически революцена тешаме хилара символ я. Из я белгтала дег тlарча, фуппагlа хуле а, къахетам боацаш капитализмаца лоаттабеча къовсама символ. Из цlи — хабарга а доацаш, гlулакхага дилдача империализмаца машар боацаш лоаттабеча къовсама символ...» (В. И. Ленин. Соч., т. 28, оагl. 410—411).

...Юридически образовани яьккха волча по судашка выступлеш дьй мугlарерча наьха — болхлой, ахархой, ремесленникий защитник волаш. Цу гlулакхо Либкнехта новкъостал даьд халкъах долча адамий вахар довза, цар лайна сдготонаши болаши чlоагlа lагабаш хиннад цунна. Чlоагlача оашаж, дош аьлдам къовсам болаш хилара новкъостал даьд Либкнехта — шоте гlорваьнача агитатора — адамаш сомадаха а политически гlулакхаш чаккдахара уж тlаьехьа а. Пролетараша «тха Карл» олаш хиннад цунах.

1912 шера дена германски рейхстага депутатадаь хорж ка къахетам боацаш къовсам лоаттабу цо милитаризмаца дуьхьала. 1914 шера аьхки империализмо хьобаьча тlемо чотль вергвоадаш дуккъ зуламаш дир адамаца. Дуккха миллионаш маlа нах бойбир фронташка, гlайгlен балем гlорттадир поашта, исташта, боккхийча наха, бераlта. Дуне декъар дуьхьа, колонеш, влиане сферагш бахьан лелаш, халкъашо довхари лоадла оттадари дуьхьа болабаь тlом бар на. Цу тlем тlа европейски пачхахьалкхений социалистически партей дукхагlа бола официальни кулгалхой дай мохк ларбара позице тlа аттар. Германе рейхстага социал-демократически фракце буржуаца цхьана голосовани йир кайзеровски правительстване тlема оаем ялара тlехьа. Цу голосоване маlан хар болхлой класса бlаргагуш социал-демократи дlалар, марксизма революционни гlулакхи дуьнен халкъашта юкъера пролетарски солидарности хушар. «Тха лунцаргдар, нагахь санна 4 августе бахь тlема кредитанта тlехьа голосовани вьенаре», — лоаза хьакхадир Берлине хиннача болхлой собрание цхьан социал-демократически депутато. Хlаьта болхлоша вхалхуьал цlогlа дийттад пунга: «Тlахка, фу вхамаччахьа даргдар пунах?»

Алхха цхьан Карл Либкнехта мара дlаязар рейхстаге ший чlоагlен майрен «ах», цо голосовани йир еррагlа буржуазни партешта дуьхьала, шоай класс хийцача социал-демократанта дуьхьала. Цхьаь висса лаьрхlар Либкнехта, интернационални декхара тешаме хилар эггара лаккарlа а оттадаь, интернационализм къонахчал доичей майрачей, дерригача дунен тlарча болхлой классе хьашташ чlоагlа хьалоаттадеча наьха гlулакх хилар ший овмаца дlа а хьекхи. Цу хьалашко бокъонца волча революционера дехале гlулакх хиннад из. «...Деш дола къамаьл империалистически тlемах, дунен рынке капиталистически доал оттадар дуьхьа бена тlемах, колониальни владенешта политически доал оттадарца да...», — лоазийтад Либкнехта тlема кредиташта дуьхьала ше голосовани яра бахьанаш.

...Гуччаьа, парламента трибунера, тlахьийхаб цо Германе болхлойн салтийн гера шоай правительствена юхадуьхьал деравара. 1914 шера 1 ноябрерча манифеста тlа Ленинех большевистски партешна пунах аьнлад, из империалистически тlом гражданскичуре бакхара декхар да.

Либкнехта даь къамаьл дlарраlача дуьгх тlа хьалаьцар. Тайптайпарча мехкашкара письмош ухар цунга из могаенши пунна раьза болами. «2 декабре голосовани ера хана седларбараш lа Хьойна дуьхьал баьхача хана къастта тхоаш деккарийла доархl вана тхоаш гlаддахар Хьога дlахийта...» — иэдаьдар Либкнехтага къоначча немецки болхлой группа.

Империалистически тlемаца дуьйадеипо хьайнача социалистически болама тактикаи стратеги дешашйа хотадаь ше даьча къамаьлашкеи язьаьча статьяшкеи интернационализма дикагlа водалла гикаьв на аьнна Либкнехтах Ленина.

Немецки капиталистий кепабоаном официальни социал-демократеи моткlаьлеш дийнад пунах, кхьарч lийнаб пунна, ше хийцай яхаш бекке воьн цо из. Цхьабакъда, Либкнехт юхатоархгвоаш хlана хиннадац. 1914 шера декабре Лондоне «Лейбор лидер» яхача социалистически газета редакцега иэдаьд цо: «Чура хьоа дlабахачул тlехьагlа мара хьалдеха йиш яц «меустагlа» вохавалица цlий мехаду тlом дlахо хьоата. Хlара халкъа паргlато кхыча халкъий паргlатонца еккха моза лена я; пролетарната классонц къовсам интернационални мара хила йиш яц. «Дерригача мехкий пролетарнато, аьхад цо, «...дунен халкъашта юкъе цхьана леладеча гlулакхашйа социализма хьасапера, машар, аннексеш йоаца, хоастамвоацита довца машар, оlаши юкъерча гамалах а ца латташ, воапалах, лизати дорах а ца латташ, паргlатонах латташ бола машар, лаим хургхиларах дог тийша хургвода машар оттабе беза».

Либкнехт листовкаш язъеш хинавале а, болхлошта а салташта хьалкхашка къамаьл деш хинцавале а, цу халача хана набахта ха йоаккхаш хиннавале а — из массаза а болхлой класса тешаме къонахчо, бокъонца вола интернационалист волаш вlари. 1917 шера набахта воаллаш хайнад Либкнехта Россе революци йоласенхлага. «Эрсий революцонех машарам новкъостал де гlоргволаш вар со,— иэдаь цо ший сесагага,— сай зэар вахар дlалургдар ва царна, нагахьа санна ца уж даларе. Да ма хьакха боацача иила! Масе оагlорахьара готваьи со...»

Цу хана Германенд шийна а сийлка чlайоагlам латтар революци. К. Либкнехтеи Р. Люксембургеи вlашагlьеллача «Спартака Союзо» немецки болхлой тlахьхар Октябрьски социалистически революци яьча «Невд тlарча» нежарашкара. Петроградерча болхлошкара хьокхам хьадара. 1918 шера 23 октябре гlеттача низ бола халкъа боламо Либкнехт набахтара мукъа ца хийцача ягlйоацача кхоачайир германски правительство. Баьчча санна тlайцар из пролетарски Берлине. В. И. Ленина Москвера телеграмма яхьийтай: «Тхоара эггара дlайхагlа дола моаршал дlале Карл Либкнехтага. Германе революционни болхлой вивкад набахтара мукъавалийтар кердача замах, хlанз Германенд а дерригача дуьнена а хьеххалуш йолча, коталонца йоагlача социализма замах безхало из» (В. И. Ленин. Соч., бlоза гуллам. т. 50, оагl. 198—199).

Набахтара араваьнначул тlехьагlа революционни событешка эггара дукхагlа йолча, чуьелар Либкнехт. Ше араваьнна массеяк да довллашехьа а Антанта мехкий болхлошкеи салташкеи кхайкар из Советски республика хьаллацарай дунен империализмаца дуьхьала къовсам болабарах уж тlахьехаш. «Нагахь санна дунен пролетарната ше сатувсараши ший низаши шийна деза дале, социалистически революце кхуарч бохабайта йиш яц цо. Российски Советски Республика дlаллар дунен пролетарнат эшар хургдар».

1918 шера 9 ноябре революци хиннай Германе. Хьалха хиннача императорски дворецa балкона тlара ше къамаьл деш немецки болхлой класса баьччо хьакхайнадаь: «Гогенцоллернаш доал хlаллаьннад. Дерриге йизаш тlадахийта деза болхлойи салтийи правительство, машара, ирзза, кортамукьален пролетарски пачхахьалкхе хьоарс». 1918 шу чаккхдоллаш хьайир Германе Коммунистически парти. Роза Люксембургаца цхьана из вlашагlьеллархех цаl хиннав Карл Либкнехт. Цо еллой марксистско-ленински парте лард, революционни кlийлен тlа германски болхлой болама цхьагlон вир.

Советски Россе а сайна, мехка вlашагlьелла болхлой, салтий, матросий депутатий Советаш. Ше дег тlара аьнча статьяшкеи къахьетамхошта хьалкхашка деча къамаьлашкеи Либкнехта адамаш тlахьйихад керда, демократически Германи баьхан долаш къовсам лоаттабара, аьттехьарча социал-демократий кулгалхой тийшача балха политика хадданна хьагуча а йоахаш. «Контрреволюци шоана юккъе яlа яхаш, болхлойн салтийн викалашка хоам а беш.

...1919 шера 15 январе доккха зулам дир контрреволюце. Карл Либкнехтеи Роза Люксембургеи къизагlча тайпара бое а биь. Къинача lоажало, болхлой класса илли лаш баьхан долаш шоай са ца кхоеш цхьана лоаттабаьча къовсамо а санна, даим цхьана вlашагlиййзар уж цlерам.

Белгтала шайхо санна язадаь К. Либкнехта Германе Коммунистически парте центральни органа тlа «Роте фане» яхача газета тlа кепатеха ардаьнна мугlараш: «Вай кема бlубенней курри дола лаьрхlачунгахьа буьь бизда».

Лаьрхlар кхоачашдаьчул тlехьагlа вай дийна хургдий деший хац, цхьабакъда, фуннагlа хуле а ихаргъа вай программа-м, кортамукъадаьннача адамий дунен чуьх доал деш хургъа из. Фуннагlа-моллагlа хуле а!

Карл Либкнехта баьхан из долаш къовсам лоаттабаь ший вахар дlоденнеи йола социализм лаьттан тlа гlойла котталонца ший микъ беш я. Из котъьнниний К. Либкнехта дахьене а, Германски Демократически Республика.

Карл Либкнехта сийрдача гlулакхаша къовсама дегаш урхазгаьар дунен тlа дог цlена мел болча наьха, коммунизмо шийна чулоацаш йолча адамий сийрдача кхоанен дуьхьа керда денале хlанаш нарагlдулара тlехьех уж.

Елизавета ОРЛОВА. (АПН).

РЕНТГЕНА АППАРАТ... ЙОАРХlАШТА ЮКЪЕ

Наьсарерча районни больнице еача машенашта, автобусий «камешашта» юкъе латтача цlа миссел йолча lаьрка толь тlапоаллача цхьан хlаман бlарг кхетаргба йоллагlчуш а. Толь дехад. Из дехача гlолла хьакъед цу хlаман мукхдуаш латта аьшка оагlонаш.

Сов еза хиларах лаьттах loчуяхай из. Цунна юкъе латт цуш тара йола кхы а массеяк хlама. Хlаьта хlамагlа хиларах йоарlаша къайла а вька уж бlаргагац.

Уж ца ешаш тиша аьшк гулдарашка хьаьаш латта хlаман а кхаш вар со. Тlехьагlа теккача, тучабаьлар баькъар.

Из кинний... стационарни рентгеновски аппарат. Заводера 10.000 сом ахча а денна хьеча денз цигга латт из. Хlанз дlабихача иоле шу даьннад из догlаша йошеш латта.

Нитта дlакхесса лоаттйа иешай из аьшка металурга шокин. Ийцаьа Из-м министерство оарцагl а яькка еллй укхаза.

Цхьа кабинет яц укхазарча рентгене миссел очередаш латташ. Дийнахь цо 30—40 сагl цадакхьаккхача иэзаь кхы а юхабус. Нитта чакх ца боалаш йиса нах дукха lайча Грознера лиl-хьа лела рентген хьа а Бийхе цхьан юкъа аттачабоал укхазара лораш. Бакъда наьха еза я цигара ена рентген, цо укхаза доаккхача хlара сахьатах дукха ахча доакх.

Бlалла нанотаж боаца, хlаьта, шоай дегlаца лазар да-дац хьажа гlертараш бере а цу рентгене юкъъе чакхбуала деккарийла бараш дукха ба: торговле болхлой, хьайбаш леладераш, берий учреждений болхлой, хьехархой, кхыбараш.

Уж бакъонаш дар из аппарат кхычахьа дlахьоера хьайоаккхаш наьсархойна хьалкхатийсараш.

Цунга хьожа из дlаоттае, цох пайда эца укхаза сагота хиннабалара из хlайн ше латтача латтаргьацар. Латтар баьхан помещени йоаннага да, йоах. Нитта дийташ из? Сар тешаргаш еррагча районе из чуоттаял помещени ец аьча. Йолаш е. Цхьайне адрес дlадуьна сона а довргда. Районни амбулатори хьалла чухиина шоай вlаштlарпа иlепош-м латт аьсса. Бераш лечкъоргах а лоазаш, «тlом беш» кизга бlалгаш нагагахьа чу а ухийтиш. Цу чу хиниарош доьлалан хьалъача кердача здане чу дlачубаха дуккъ ха а. Лекхоа кхычахьа а хургъа помещени-м.

Цуудуьа, помещени ца кхаш из наха бола, вlаьта нака чlоагlа вишаш йола башха аппарат нитта латтайтар доккха зулам да. Дале а оарцагlвала саг а доцаш йинъена латт из.

Хlана уллайт иэзал ахча цу йоарlаlанта юкъе?

М. КАРАЕВ.

Министра царна совгlат делар

Бийса тlехьалхача хана Комсомольски парке, юргья аьнна кхера а яь шин зуламхочо лелайир гражданка Н. Зуламхой малашб ховш ланар. Уж хьалохилга тlаьхьаладар гор. Грозне Октябрьски района РОВД уголовни розыске отделене къонахчи инспектора нов. Н. А. Горбана. Цун ший чlоагlа безам хилар уж хьалаха, шийса вlаштlехьдаьккхар зуламхой гучабоахилга.

Зуламхой лохаргбола группа вlашагlтехар цо шигате боацача сотрудникех, ше цуьна керте эттар. Ший инициативагlа кхетама операци ярах зуламхой малашб хайра, лийца чубеххар, хlанз уголовни бехктокхаме оаэш ба.

Доккха зулам чlоагlа безам тlа а бахийта, маьккара гучадаккхарах Нохч-Гlалгlай АССР чурча гlулакхий министра приказагlа совгlат делар Горбань Николай Александровича.

* * *

Из дилар Грозный станце юххе. Бийсан дов даьлар «Лакомка» яхача кафе, вlашагlлетача цхьаннена урс lийтта кертах човнаш йир. Из шийна хезача оарцагlваьннача милице линейни отдела инспектора, — дежурне милице капитана Л. М. Василькова сиха вlаштlехьдаьккхар човнаш хилар медпуните вугилга. Зуламхой хьалуица карал а елар. Цу юкъе кругжиниклаш а оаэш. Грозный станце милице линейни отдела милиционера сержанта Четверикова операции маькара вlаштlехьа да ньккта, зуламхой гуча а баьхьа хьалийцар, милице линейни отделе хьачубоалабир.

Зуламхой дика ка йоалаш хьалахарахи лийца чубоххарахи республика чурча гlулакхий министра приказагlа ахчан премеш елар Васильковнен Четвериковнен.

* * *

Цкъа патрульно - посте гlулакх деш волаш милице оперативни дивизиона отделене командира, милице воккхагlволча сержанта Кагермановна тlавера гражданин Сайдамиров. Малашб ца ховча ниъ саго вайхав со центральни рынка юкке, аьлар цо.

Зуламхой белгалонаш хьа а ювийта Кагерманова зуламхой лахара оперативни шин группа вlашагlъеллар, милиционераш Сулейманов, Яхъяжиев, Темиралиев, Хачароев, Байсултанов юкъе а болаш.

Саг вайхача моттиге а центральни рынке а хьежачуд тlехьагlа, рынкана хьатlайоагlача улицашкен вокзала хьалхашкарча майданел хьежар уж. Хьожаш лелаш, н.н. Кагермановеи Хачароевеи зийра посадага хьежа нах чуболча зале дегабуам бергболаш лелача, буциарагlа саг вайхачарна тера бола нах. Лийца а лийца. Заводской района чурча гlулакхий отделе хьачубоалабир уж. Цига байлар ше вайхараш Сайдамировна. Уж уголовни бехке ваиб.

Министра совгlаташ делар уж зуламхой хьалохачек хьалуицачей юкъъе даьхъа лоацаш мел хиннарашта.

* * *

1970 шера 29 ноябре, сарахьа Шаьли района Герменчук яхача юрта малашб ца ховча зуламхоша «Волга» тlатеха кlаьнк вийра. Шевхха укхаза тlаннйсеннача милице воккхагlволча лейтенанта В. Х. Сучуева, кlаьни вийнача моттига лем а баькха, из моттиг лоре нах оттабир, гулбеннача нахага хьтта а хьтта машен миштай хайра, фарашта, капота, облицовкана сакхат хинна еррига автомашенаш соцае аьнна нарядаш яьийтар. Зуламхой малашб харан уж хьалуицараш мел эшар а даь, кердача лерагlа лохар зуламхой. Лоацачa хана, шиъ сахьат далалехьа, зуламхой говза хьалуицарах Нохч-Гlалгlай АССР МВД отдела начальника заместителa ков. Сучуевна министра приказагlа ахчан премеш елар.

Б. ДЕМЕНТЬЕВСКИЙ,
Нохч-Гlалгlай АССР МВД политико-кхетам болха отдела инструктор.

Городо — юрта

«Къахьегаме ираз кхолла» яхаш халкъа кица да. Из нитта хилар бакъде хала дацар дlадахача [illegible] хиннача тха управлене [illegible].

[illegible] къахьегача наха чуэцаш хиннача хоа хьаж йоагlача кхерех йиза [illegible] бица дегlвукхар.

Цхьаькхо а вацар балха тlехьаниса йоаш болаш. Масеярел а сихагlа цlенагlа болх бера кхораш хьабоехаш хиннача тха управлене болхлоша А. Н. Сотниковас, А. Г. Онищиkас, М. Батаева, управлене начальника Е. Т. Матвеена, кхыбар. Эггара хьаллабаьлаб уж шоай мугlарагl ягlача гlьнаш тlара кхораш хьабакха, тlаккха кхычарна новкъостал деттар.

Сиха дlаяхар ха. Оаха хьабаьхача кхерех етта машенаш дlаяхар городерча тикашка.

Дийнахь саррацца болх баь, кlаьдленна дале а дог гlоддаьна цlадаьккар тха Петропавловски станицера. Колхоза кулгалхоша аьнна баркал деза дар тхона.

Хьатlадоагlача шоаттдийнахь юха а царна новкъостала гlоргдолаш да тхо.

Тхо тешаш да колхоза правлене а эшача кхоачакка — вышкашца, туекаранца тхоаш lалашдергхилар.

М. ДУДАЕВ.
Нохч-Гlалгlай хьуна бокхама управлене экономист.

lалаьмате бокхa ба вай мохк. Из фе лорабеш ба Шеча байракха орден лелаеча Къилбаседа-Малхбузен погранични округа Н-ски даькъа морякаш. Массе а оагlора кийчо яь, тlемен специальни техника дика lомаьь хиларо новкъостал ду царна шоай lулакх тlехьдика кхоачашде. Дукхача морякашта денлад правительственни совгlаташ.

Сурта тlа: фордацара доазув лоралеш ба коммунист капитан-лейтенант Ж. Зотов и КПСС членалла кандидат матрос Я. Галимзиков.

П. Кузнецова сурт.

ТАСС фотохроника.

ДИКА САЛОI

Бlарг ма кхоачча йоккха я Сунженски района Троицке станицерча XIX-ча партсъезда цlерагlча колхоза сомий бешамаш.

Дукха шераш да цу станица колхозхоша Грозне Ленински района дешархошца хьоашал делалу. Хlара шера доагlа бераш укхаза колхоза балха тlехь новкъостал де а шоашта цуи хоача бешамашка культурни салаlа а. Хlаьта укх шера колхозо цу дешархоийта йолча лагера лаьрхlа керла хьалъаь помещенеш кийчйир ший сомий беша юххе.

Доккха дотгагlал хоаттаду цу бераца Грозненски гарнизона бlуховнаа. Укх шера, дlадахача шераshка а сацна, гарнизоно берий лагера начальникалла вайтар цу гlулакха йоккха опыт а педагогически образовани а йола эпсар Мясоедов Иван Николаевич.

Зlанеш мел дика хьалъаь яле а, кердача моттиге дукха хlама эшаш хул. Нитта хилар «Сатурн» яха символически цlи йолча тlема-спортивни лагерерча «къонача эскархойз гlулакх а. Лагера гонахьа игlача гаьнашта кlал массанахьа хlана чу аьнна уж йоlача тийда йоккъаенна гаьнаш, кхыйола кухкаш ддар. Безаме саг кlалваргволаш дацар гlулакх. Хьинар долча кlаьнкаша дlабена lошlейнйр гаьнашта кlалхара кlийле, хоза тоалир лагера ков. Хlанз йоккхача города аллеяш санна а гаьнаш ягlа моттигаш. Сарахьа сакъерда цига араяды бераш.

Лагерь болх бе дlайолаеннача хьалхарча денца дена-сатурновцаш колхозо новкъостал де болабелар. Юкъаьаша пар засерах loцlендио баьнадаараш сомий гонахьеаш. Балха норма кхоачашйора. Белгалаьнна дика къахьийгар воспитатель Беспастныйи командир 32 школа дешархо Зубейраеви волча цхьоалагlча, воспитатель Гончарова командир 13 школа дешархо Ашуровн вохча кхоллагlча, воспитатель Тюриковн командир 56 школа дешархо Моллаеви волча бархагlча взводаша. Хlаьта цхьацпабolча сатурновцаша бalха норма дикка тlехкхоачашйора. Масала, уж ба Гелисханов Мухьмад, Игнатов Ваня, Даудов Сайд, кхыбараш а.

Хlанз «къона эскархой» хоза хоза дика хьийкъа lажаш, кхораш, хьачаш чуэцаш ба. Сесар деча хана шоай хинна тешпаш лох да йолийташ къахьег дешархоша укхаза а. Хlаьта кхийна саг тlаккача йиш йоацача дlакхоач бераш гаьнаш тlара сомаш хьабоахаш. Чlоагlа раьза ба колхозой шоай къонача гlончашта.

Колхоза новкъостал дарал совгlа, бераша юрта боахана къахьеган дукха безабелийтаргболаш хьехаш ду укхаза баьладаараш. Бригадана кулгалле Черновская Вера Кагелаевнa бешашта гlалгlаранаш бригадира Карданов Казбек Харитоновича.

Колхоза къахьайге lаш сатурновцаш. Цар укхаза lохару тlема гlулакх а. Тайп-тайпара тlема ловзараш, походаш ю. Масала, 25 июле лагере хилар дикха «Переправа» яха тlема ловзар. Шин кадрийна декъаденнад «федесантни эскар». Шоллагlча эскадрилья чlоагlйоаш — Вохнахьа хьаякка езаш яр цхьоалагlа эскадрилья. Шоллах декъе а делла Залаш шеикхаштай боаккхийа безамхаьалдаьмер яр.

Хlабелабела «тlом» новкъосталла бахкача Грозненски гарнизона бlуховшка дакъа а лоацаш. Аьтта ваьаар цхьоалагlча эскадрилья тlемахошта обороне эттача «къонатагlчуьн» позицеш йоде. Къастта «къиза тlемаш» хилар цхьоалагlа эскадрилья Шолжа юхьйоьлаш, цунна оагlорахьара дуккха нах «байра», «човнаш хилар», дукха «тlема техника йохайра». Баьхьа, юххера а Шолжа дехьа яьлар цхьоалагlа эскадрилья. Цунна чаккхоалаш дацар гlулакх. «Моастагlчуьн чlоагlало — Волга чухьа хьаьккха эзаш яр. Укхаза ший мел йола гlема низ тlабохийташ наступлени йир цхьоалагlча эскадрилья бlухоша. Белгалъаьнна дукха лаьнар цу «тlема тlа» лоишой бlуно (говраш енна царна колхозо). Юххера а, къонтагlча хьаьккхар цхьоалагlа эскадрилье.

Цу тайпара дола тlема ловзар ду сатурновцаша. ДОСААФ-а организацеша, Грозненски гарнизоно, колхозо эшаш дола новкъостал ду сюнача эскархошта цар тlема гlулакх lомадара.

Лагера болх беш я еррига а сатурновцех латта художественни самодеятельность. Цунна кулгалдеш ва искусство дика йовза 25 школе музыка хьехаш вола Лукин Георгий Михайлович. Боккха сакъердам бу концерташ уттадечар шоаш новкъостал деш болча бригадашкарча колхозхошта. Цар концерт оттадир космонавта Комарова цlерагlа лагере салоlаш болча пионерашта а.

Лагерерча берий хlара сарахьа телевизорга хьажа йиш хул. Шоаш хьийзача кьех ийца йоккха экран йола телевизор я цар.

Бераш долча хьовсалагlа вена хилар колхоза председатель Шумилов, КПСС Грозне Ленински райкома секретараш Галкова, Пискунов, ВЛКСМ Грозненски горкома секретарь Шаронаридах, Грозненски гарнизона эпсараш, кхыбараш. Бераша къахьегама а патриотически а хьесам беш хьамаьлаш дир цар.

Хlанз боккхача бехктоккхамерча гlулакха кийчлуш ба сатурновцаш — лагере ха яькха баьнна вlайаьхкача, Грозне, Ленина цlерагlча майдане торжественни парад е кийчлу уж. Хlаьта из за гаьна яц. Шир бутт гаргга яв я уж лагере бола. Кастта грозненцаша цу параде бlаргатургба «эскархой».

Дика салоlа, къахьегамна а спортаца а аьгl чlоагlлена цlадоагlаргда бераш.

Ю. ЧАХКИЕВ.

ЕРРИГСОЮЗНИ ЯХЬ
ХЬАЛХАРА МОТТИГ ЯЬККХАЙ

Чlоагlа дог гlоздаьнна ба «Грозэнерго» энергетикаш. Укх денош ка Москвера хоам кхаь хоадьчой царга. Шоллагlча квартале Ерригсоюзни социалистически яхье дика къахьегарах СССР Министрий Совета нареда мара тоий цlе байракхи хьалхара ахчан премий шийн царна.

«Грозэнерго» хlара болхлойчун, къахьегамхочун, инженерно-техническа болхлочун талам ба из. Укх шерара план хана хьалха кхоачашъяра, социалистически яхье баьннача энергетикаша хlара денош нарда талам дийх. Вескl батта план хана хьалха кхоачашъ а яь 38 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 92 эзар гигакалорий йlовхало арахьа цар планал совгlа, кхардаь 6 эзар тонн совгlа догар. Яхье хьаьккха натт Шоллагlча ТЭЦ-о, Малхбузен электрически сето, Центральни ремонтно-механически завода коллективаш.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ӀИЛМАХОЙ ТОХКАМАШ ДЕШ БА

А. М. Горьких ц1ерагӀча Къахьегама ЦӀеча Байрахьан орден лелочу Харьковски пачхьалкхан университете дешара процессал цхьаьна боккха Ӏилма-тохкама болх бу.

Экспериментальни ядерни физика кафедре опыташ ю къаьсттача помещени чу оттаьча 2,5 миллион электрон-вольт низ болча электростатически ускорителан новкъостаца. Цу т1а к1оргтача левуучу хьалхарчу бетта группа чоьхьане моделировани ьй, хӀьта цул т1ехьа практике из нийса хилар гуча а даьккхал. Тайп-тайпанча зараженни частицаш чӀоагӀча телашца ечча воздействие эффекташ миштаь бар дуьйна кеп да дуккха тохкамаш. Практически доархӀам боккха ба цар радиоактивни веществаш юкъе а кхухьаш болх беш йолча приборашти устройствашти хьаьча предприятешта.

ХӀанз универсальни ускорителан т1а Ӏомаш в бомбардировка еча частицай — дейтроний лохача цӀ... ядерни реакцей лелада башхалонаш. Керла сведенеш хьакхархочай атомни ядрашкарчу энергетически хьалий хьакъехьа.

СУРТА Т1А: заряженни частицаш лакхачастотни источника параметраш йиста ускоритель кийчъеш ба вокккхагӀвола инженер-исследователь Палкин Валерий а инженер-оператор Бойко Василий а (аьрдехьа).

Г. МАГАЛЬНИКА сурти тексти.
ТАСС фотохроника.

ШКОЛЬНИ ВАХАР

ДЕШАРХОЙ ДИКА ТӀАЭЦАРГБА

Август дешархой каникулаш чекхйоала а. ХӀьта кердача дешара шера кийчо ю а бутт ба.

Мишта латт из гӀулакх Грозненски района Старосунженски юкъерча школе?

Школа коа чуволлаше а б1аргъдет «Марша доагӀалда шо, дешархой!» аьнна хьалтеха доалначча плакатах. Цох ха йиш ю школа дешархой т1аэца хӀалазе кийча йолга. Да а да из дукха. Школе чуваьлча б1арг т1асто басар хьекха къегача уйнашта, панелашта, корашта. Еррига классашка берий доаккхалга хьежжа нийсъа х1айн Ӏаьржен басар хьекха парташ латт. Беррига кхоачам баьб практически занятеш хургйолча кабинеташка, эшам мел йола снаряддаш я спортивни зале, керда инструменташ кийцай къахьегама урокаш хургйолча мастерскешка. Берашта д1айха даа хӀама лоаттадара еррига Ӏалаше яьй школьни буфете.

ЛоархӀаме да кердача программагӀа дешаргӀолча берашта учебникаш Ӏалашдар а. ХӀьта уж лоаш да. ХӀанзаьа ух дешархой шоашта кийчдаьча книжкашка хьажа, ийле. Эшам мел дола учебникаш, дешархой форма Ӏалашъдара дукха болх бу школьни киоске болх беш йолча Е. Спонкин.

Ух шера юххьанцарча классашкарча дешархошта (кхоалагӀча классий дешархошта д1айиккхача) кердача программагӀа дешарга. Цудухьа хургйолча урокашта планаш, конспекташ лаьаеш бар хьехархой Н. Долгушина, Р. Горденко, кхьабараш. Раьза ба уж кердача учебникашта, хӀьта кийча ба дешархой т1аэца а цар'на хьеха а.

И. БАРИНХОЕВ.

Чакхдоалаш латт аккхара каникулаш. Болча, мишта кийчъяьй школаш кердача дешара шера?

Районе кердача дешара шера кийчъяь лхийтта школа я, царех яйс юкъера, ялх бархӀ шера я. Дешиш дола а, дешна дала ха йолла а берашъ х1алад... 1971—1972 дешара шера районерча школашка дешаш курда 10017 бер. Ханал хьалха а дика а чакхъяьккхай ремонт Лакхерча-Нохперча, Мекен Юртарча, Горагорскерча, Братскерча, Знаменскерча юкъерча школашка. Школай лакхерча классий дешархоех в1ашагӀъехкаяр ремонтни бригадаш. Цар довиха гӀулакх дир парташ тоадеш, басар хьокхаш, кхир тохаш, школашка кхьбола лостам беш. Школашка в1ашагӀъехкача дешархой бригадашта юкъе къаьстта дика болх беь дешархой Орджоникидзе, Нальчике, Пятигорске, кхьча моттигашка а экскурсе баххитар.

Школаш кердача дешара шера кийчъеш гӀо дир къахьегамхой депутатий райсовето а, совхозий вудгалхоша а. Школашка кхаь сменагӀа дешаргдоацаш болх в1ашуйехьбаьккхара эшаш йола гӀишлош хьатӀаьй а хьатӀаеш я.

Района школаш доагорца Ӏалашъелта а дика лел. Из болх дика в1ашт1ехьбаьккхаб Лакхер-

ЛЕРТТӀА КИЙЧО ЯЬЙ

ча-Нохперча, Белий-Юртарча, Мекен-Юртарча, Братскерча, Минеральнерча школашка.

Района еррига школашта эшаш йола программаш, гойтара пособеш Ӏалашдаьд. Юххьанцарча классашка 75 процент, юкъерча классашка 100 процент учебникаш Ӏалашдаьд. Кхы т1а эшаш дола книжкаш, хога т1а эшача х1аман август юкъекхачаш Ӏалашдаь лаьрга.

Лаккхарча каникулашка дешархошна самъерламе, укхаццӀенна пайдане долаш салаӀийтара в1ашагӀъехкхой спортивно - ухаццӀенон площадкаш. Из лаьд Белой-Юрта, Горагорске. Ух каникулашка дика чакхдоаках гӀуйренна чубйеача дешархошна занятеш яр а. Цул совгӀа, кийчоа классашка ея йола занятеш а д1айолалай 2 августе дешь. ХӀьта 1971 — 1972 дешара шера кердача программех балхаш де безаш бола хьехархой товаца лакхъара республика институте в1ашагӀъехкхача курсашка хиниаб.

Надтеречни района школашка керда 75 хьехархо воагӀаргха ух шера. Уж т1аэцара дика кийчо лаь.

М. ТАТАЕВ,
Надтеречни РайОНО заведующи.

ФУТБОЛ

Самерхийтаь «А» класса шоллагӀча лига, кхоаллагӀча аоне хьалхара моттиг йихара Ставрополерча «Динамо» командица в1ашагӀкхийтар «Терекe» футболисташ. Хьалхарча тайме ши бурган чутехар хьаьший ха1ерашка вей форвардаша.

ШоллагӀча тайме нийсбала гӀерташ лайзача хьаьшаша 28-ча минуте бурган чутахар. Иштта, счет 3:1 йолаш котало яьккхар «Терека» футболисташа.

Х. МАГОМЕТОВ.

Декхараша дӀа ма дехха

Доккхий а бехктокхаме а да КПСС XXIV съездо культура болхлошта хьалхашка оттадаь декхараш. ХӀьта уж кхоачашдара тхоай еррига тороаш оарцагӀъаьха къахьегаш да тхо. Съезд чакхъьалча дена оаха тхоай керттера терказ т1абаххийтабар съезда материалаш наха шерра д1айовзийтара. Из болх беча пайда ийбу тайп-тайпарча формаех, методех.

ХӀанз, ахкан-кхаашкара бахкаш геттара даьржача хана, тхоай дехарех цаӀ лоархӀ оаха юртбоахама болхлошца шеррача программагӀа болх бар.

Ух т1ехьарча ахкан бетта района культура ЦӀен коллективо юртарча клубий, библиотекий болхлошца цхьана дукха болх баьб. Культура учреждений болхлоех в1ашагӀъеллача агитбригада 35-аза концерт леннад района ахаш лелалераште, хьайбаш лелалераште. Цу балха доккха лакъ лаьцад «Знание» яхача районни общества лектораша, бытовой гӀулакх дара районни комбината болхлоша. Цар эшаш йола тайп-тайпарча темаех йола лекцеш къахьегамхоша дика кхетадеш хулар. Царех дуккха араш наьна меттала йийшай. Иштта самъердаме а наха дукхагӀа пайда баргболча темаех а лекцеш еш районни больница лор волча М. Гелогаева а. Лекцешкех беседашкех хьалийгӀад ийс эзар саргга воаца саго.

Юртбоахама болхлоша чӀоагӀа безаме т1аэц ахкан кхаашкара балхаш болча юкъе болх бе в1ашагӀъяхкийна автоклуб. Ӏилман-популярни фильмаш хьокхара тоаль а из клуб. Нов. Бексултанов заведующи волча цу клубе вай юкъача юкъа шоватехен итт кинофильмага хьежаб юртбоахама болхлой (ши эзар совгӀа саг). Иштта беза хьаьший ба юртбоахама тайп-тайпарча производства участкашка агитбригада концертни группа артисташ.

Боккха пайда баь культура болхлоша хан-ханнахьа араепача къахьегама листокех, «Молния» яхача листокех. Цар т1а дуцц къаьст къаьстача болхаший толамех, цар балха юкъе нийслуча кхоачамбоацарех. Из болх беча доккха лакъ лоац Е. Евсултанова, Ш. Мирзоева, Н. Трофимова, Б. Домбаева, кхы а дуккхачар. Агитбригадай болхлошта юкъерча библиотекай болхлоша геттара самъердаме чакхйоах книжкий выставкаш, обзораш, керда газеташ журналаш деш.

Доашца аьлча тхо гӀерт тхоай болх партий съезди хьалхашка оттадаьча декхарашка хьежжа в1ашт1ехьбаккха.

М. ХОЦИЕВ,
Ачхой-Мартана района культура отдела заведующи.

ТАМАШИЙНА ХӀАМАШ

БИЪ ЖИМ БОЛА САГ

Цу хӀама цецвоаккхавар вешт ма а лор а. Австралийски городе Колаке (Малхбузехьара Виктори) ваха Марсель Розенблас яха цхьа саг, юкъара чӀоагӀа дазар а этта, лорэ т1аваха. Лоррентгенолог волча медицински тохкам беача т1ехьагӀа гучадаьннад пациента биъ жим хилар, яхаш хоам бу Мельбурнера Ассошиэйтед Пресса агентства корреспондента. Царех цхьа жим тахкаро деш хийнад лаар, хӀьта дика эттуе а боалаш из в1а а баьккхаб. ХӀанз Марсель дикагӀа хиннав. Лораша яхачох, кастта больницера араваргва из.

ЯХЬЕ ЯЬННАЯ... ПХЬИДАШ

ХӀаразбаьннача буржуа самукъадаккхара капиталистически механизма дага яа боаш фу дуь. Дукха ха йоацца Анзел (США) яхача моттиге дуьне хьалхашта юкъера традиционни пхьеаш хилар... хьовсалаш. Цхьа дакъа лаьцараш ...43 межера цхьа т1аьна пхьидаш.

Рейтера агентства беча хоамагӀа, шоай дерриге ницкъ т1а а дахийта кховсаеннача пхьидашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай «Юзи Кьэ» ц1и йолча пхьидо — США вихадо. «Садкъашта» юкъе шоллагӀа теннар «Канларустера» ц1и йола Австралера вихал яр. СовгӀат доагӀаш йола кхоалагӀа моттиг кхачаь Мадридерча «Бальбоа Брод» ц1и йолча пхьида. ГӀораьннана американски писателя Марк Твена дуьцараштора йоаш йолча Анзел яхача моттиге цу ловзарца безам бар шина 80 эзар зорега сов гулбенна хиннав.

ПРЕЗИДЕНТА ЯЬ ЛХО ЧАКХ ЦА ВОАЛА АВТОМОБИЛЬ

ХӀанз Дирбон яхача городерча (штат Мичиган) заводе президента Никсона керда бронированни автомобиль ез а «Форд» яха американски автомобильни компани. Цудо мах оттабаьб цунна — 300 эзар доллар. Рейтера агентства беча хоаццагӀа, 1963 шера еррча хана президент Джон Ф. Кеннеди т1аваьгӀача, гӀайгӀанца доаза волча Ӏаьржача «Линкольна» метте д1аотта эзаш а из дииргш.

В. ВОЛКОВ.
(ТАСС).

МОТТИГАШ ХИЙЦАЯ

Ниде Тунаарски хьуналӀа Бальбейна аьнна доаццаш хинна хӀама да ш. Моттиерча вагонщикашта цхьана аьхха вахам ши англичани. Англичанаш шоайла вӀаши аьнна боаццача аьнната т1ехьашка д1алеччьаб, хӀьта вагонщикаш оакхарий царехьа хьетӀалахке дезаш хинаб.

Т1аккха, ц1аьхха летаранта юкъера арадоагӀа ц1оккь б1аргадайнад чаракхех цхьаннена. «Тахоха кхуерьдац», — аьнна уйла а ю, массехк минот хьалехьа аьнна бруххье т1а а ааьнна воӀаш хиннав ш. ХӀьта ц1оккь кхерабаьннача англичанина Ӏокхессача топа юхье сатийна Ӏодиьаб.

Изамора хиннаб шоллагӀча чаракха а. Кхеча ц1окъа т1аннйсеьна ю, хьаькъалеьб юхе дойа е деха, сихха хьем т1а ваьнна.

Цецъома ваьноб зоонимкаш шоаш юхахкхеьчача т1ехьагӀа чаракхий баьаӀоча моттиге уллаш ши ц1окъ б1арголадайна! Е вӀулаза дика укхаццӀена даь аьнна хийтта уж шир а иштта укхерваьнна аьнна т1а ийккхоа. Кхерабенна беьнига чаракхий ваьнаш т1а воӀоча юкъе ц1окъарчий, уж доастамбоехаш эйна, вӀалла шоашта сутахар доацачох лоха дийнна дадаш хиннад.

МНР. Город Дарханерча промышленни базе чӀоагӀа лоархӀаш ва шлифовщик Норан. Массаза а цукха т1аэцаш эттара чоалхамагӀа дола балхаш. Къахьегаш даьккхача тъаьн шера кхы тайпа смежни специальносташ а Ӏомаяьй Норана. Цхьабакъда, гӀулакх в1ашт1ехьа ца доалаш ше висача, шийй советски доттагӀчуьга москвичата Полушкин Борисага кхайкке (сурта т1а аьрдехьа).

Е. ТЕРЕНТЬЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара

АПН телетайпни лента тӀара

КЕРДА КУРОРТНИ ЦЕНТР

БУХАРЕСТ. (АПН соб. корр.). Румыне этаче боккхагӀвола Ӏилма-культурни центр Яссы курорт хила кийчлуш я. Дукха ха йоацца города араьха кьадийлад дарбан минеральни хи даьстаьш. Хинна ц1ахь медицински анализо хьаьжьнар саго беч кхача чакхбоаккхача а из дегӀах д1алатача трахта, садоаккача моттигашта кийна лаараш, ревматизм д1айоаккхаш дарба дара из дика хилар. Лаьтан к1оаргача моттигера хьаьллогӀаш да уж кхы, царех дукха цхьал тайп-тайпара соединенеш йоаха.

ХӀанз Ницитвами ахача юкъ хьалхьар хьахара курортни корпус. Уллахьа йолча гӀулакха йолаш а аэрозолеш, сравни парафинови ваннаш электротерапи. Эттара гаргарча хана лаьнкта т1аьнарга курорта шоллагӀа эргӀано а. Яссашка санаторни дарбаш чаеленеш еча д1айохийтарга йоккхий средствами.

«АЛЛО! КЪАМАЬЛ ЮХА ДУ УЛАН - БАТОРА...».

УЛАН-БАТОР. (АПН соб. корр.). Халхъа революци хиладехьа Монголе къахьегамхой ший шар бувзама гӀулакхаш долаш хала. Почта болх беш яр дукхьал доазол дехьара баьхача капиталисташта, йоалагӀа яха т1алараштa, феодалашта, ламашта. Корреспонденции хан-ханнахьа ...чахар, хьатьар—«сказопке» горашна, никалашна.

ХӀанз дукхьал Улан-Баторски почтамто дийкахь а буе а чакхдолих 60 эзар совгӀа письмо, 18 ... газеташ д1аккхоэчийт арадоннача е шоаллагӀча дийкахь 130 сомонашка (районашка) «кхоас анналисьмоц». ХӀара шера юккъера лаьрхӀача Монголе волача саго 8 письмо дохьайт, цхьаногӀаредолаш 2—3 газета яьлу.

МНР халкъа боккхи культурни негӀайоалара яхь шера нийнагӀа дерхӀ телефонно-телеграфни линеш 37 Ӏаьлхъе, телефона сетей емкость 35 лакхъе, радиотрансляционни точкаш 22 процент дуккагӀа хилайта. Шаръерга «Орбита» яхача космически бувзама сеть. Бахача наьхд телевизораш 2-аза дуккагӀа хургья.

Монгольски доазол дехьарчей журналисташта яьча пресс-конференце из дерриге дийцар МНР бувзама министра Д. Готова.

Г. ХАРЧЕНКО.

ДОТТАГӀЧУН НОВКЪОСТАЛЦА

АЛЖИР. (АПН соб. корр.). Алжирски Ӏилмахочо — математика Хаци Такара моттигерча университете кандидатски диссертаци защита яьй. Цун Ӏилма кулгалхо вар Тарту яхача городера АНДР-е болх бе ваха советски преподаватель Ракула Майдо. Защита яьчул т1ехьагӀа Тахара аьлар АПН корреспондентага: «Сона из карагӀдаларах со дукхача хӀаман декхарийла ва сай кулгалхочa. Болх беча хана сона хаддаза холара сайна уллув вена хьехам беш, лостам телаш, хьаштаолча минута новкъостал де кийча вола саг».

Хаци Тахар шийн лоӀамерча Алжира математически Ӏилмай этгара хьалхарча кандидатех ц1 ва.

Ю. ЗИНИН.

ХАЛКЪА УНАХЦӀЕНОН ДУХЬА

ДАМАСК. (АПН соб. корр.). Экономически вегӀаахара кхоалагӀча пхе шера планагӀа хьежа 1971—1975 шерашка Сире хӀалъергья итташ больницаш, клиникаш, диспансераш, кхьйола медицински учреждениеш. Масала, хӀанз хьалъеш я Алепски университета медицински факультета 650 моттиг йола клиника. Хама, Ракка, Хассета яхача городашкара больницаш. Духхьа цу йиъ учреждени нийай 8 миллион сирийски фунта мах бола оборудовани.

Городе Каме хьаергья керда медицински сестрай школа. Дамаске, Алеппо, Латике болх беш йола иштта школаш шерьергья, кердача отделенеш хьалъвайргья. Юртарча моттигашка массехк диспансер а дерх1.

КЪИЛБАСЕДА ИРЛАНДЕРА ХЬАЛ

ЛОНДОН, 10 августа. (ТАСС). 12 вийна, итташ чоинаш хинна, 400 совгӀа лаьца саг ва — иштта ю селхан Къилбаседа Ирландехь юкъе хоаладаьчо лаьрхӀа йолча полномочех долча закона т1уллакхий хьалхарча ден итогаш.

Лелхаш йола бомбаши хӀа-пха детта гера цхьаьа минута сацанзар Белфасте, Лондондерре, Ньюре, Ольстера кхьча городашка. БӀаьсовгӀа цӀа доагадаьа. Лондондерри баррикадех йиза яр. Бийса т1ехьайяхала совнавзар юлла автоматаш Белфаста католически районе, хига бокъонца бола т1ом хилар англайски салташтех ирландцаштех юкъе. «Чрезвычайни полномочех дола закон» д1адоладенача хьалхарча дено бахьнар английски къилбаседаирландски общественность кхераш хиннар, гражданс бокъонаш бехьан бола бошм тоӀабара т1аверзаьлча цу гӀулакхо кхы а наха зулам даргхилар. Ольстера хьал кхы а чӀоагӀа кхокхадеоргхилар.

Осални положени геттара чехка д1аеккхар хьадехаш заявлени араьккхий Ирланде Коммунистически парте. Заявлене т1а йоах Къилбаседа Ирландера кхане политически къоастар сихха Къилбаседа Ирланде демократически реформаш а декхарийла йолча Великобритане правительства бе йоал.

Ирланде Компарте т1ахьех Великобританехь дерригача дунеш профсоюзаш а болхой а болам Ирланде къахьегамхой хьакъехьара репрессеш д1айоахилта, лийна нах геттара сиха хьалецилта, Ольстере демократически бокъонаш юкъейоалаелта хьадехара.

Консервативни правительствас Ольстере лелаю политика харцъеш, «Чрезвычайни полномочех дола закон» хьеи боацаш д1алаккхар хьадехаш къамаьлаш даь Великобритане Коммунистически парте Генеральни секретара Джон Голлана, профсоюзий ирландски конгресса Къилбаседа Ирланде Комитето, английски комсомола. Къилбаседа Ирландерча гражданск бокъонаш лоранра ассоциаца, дуккхача кхьча организацеша.

Филиппины — къона культура йолаш чоалхане исторически наха йолаш меха. Массенк б1аь шера колонизаторий Ӏатиъаьна кӀал лаьттаб из 25 шу хьалха мехка пертамуга хьалорина лен и, цхьабанъда, цу хана дийна дукха хӀама хуьцадаьннадац цига. Филиппины хьахха санна американски империализмий кара и, цо цун Ӏалама рузкъаш д1адаах. Ухаза хӀанз а ба Ӏаламата бӀаьхий Бахарааш геттара мьебираши.

СУРТА Т1А: укх тайпарча хиннинашки бах чьа мах.

Камера Пресс —
ТАСС сурт.

МАШАРА ДУХЬА

Япони д1айха политически ахка цӀоагӀа эттад. Дукха ха йоацаш хиннача парламента 66-ча чрезвычайни сессе гучадаьккхаь мехка чура хьал — Эйсаку Сато правительства арахьарча политика никъ в1алле в1ашт1ехьа ца хилар. ЭттагӀа лоархӀамегӀа йолa политически проблемаш юхцаш яра критика йиp Ӏаьдала оппозицие еагӀонтӀахьара меттел, доал деш йолча либерально - демократически парте депутаташе а.

«Мел хаинале хуьгьа Япони шийн лоӀамера арахьара политика йоацаш» яха оаз т1а-т1а дуккхагӀа коз мехка.

Из вош дийпар дукха ха йоацаш Япони хьайийлача атомни водородни гера ца магийтара хьакъехьарча XVII-ча Дунее заллкъаште юкъарча конференце японски делегаташа а. Цуа балха юкъе дакъа лоацаш ба японски общественни организацеш моттал 17 мехка викалаш а. Японе прогрессивни низаш т1а барах Японе Ӏаьхел Вьетнама Демократически Республикина делегацеш конференцехь юкъе дакъа лаца мукъа ца белча далахар.

Конференце инициаторам к ... аверна тера цу магийтара т1ехьа латта Японе къамал совцаш — Генсуйкен Генсуйкин. Уж дукхьал а мехка ремилитаризаци ярав ядерни герзаш кийкъбаран, Окинавак йолча амерaкано - японски соглашенета юхахьажара т1ехьа латт. Цар иштта д1едех Индокитере агресси геттара сиха дайккхара цигара американски эскар арадаккхара. Из ве дерхӀаш Генсуйкеси Генсуйкинех хӀаца беррагача мехка къахьегамхой митингаш амступленешь ю.

Индокитайски авантюра къоаль Пентагоного хьайлагӀара документаш гучалахо, дукха ха йоацаш США оборона министра М. Лайрда Токио хинна визит, Вашингтона агрессивни планашта юкъе Японе лоархӀам лаьхбар—цу терриге е лорадалане даргдаццач оттаду шийн лоӀамера къамаи политика лелаир т1ехье латта Японе машар беза наьаш.

Халкъий машарей кхераменни гӀулакх бахьан кхераш сатем боацаш хилар. Индокитаера б1ехха агрессий д1аеккха гӀерташ хилар — мукха белгалбаьнна ба хӀанз Японе йолча атомни водородни герз деца къалъе ца XVII-ча Дунее заллкъашта юкъарча конференце бола.

А. СЕМИН,
АПН соб. корр.
Токио.

ХАОТТАМ

Тахан республике гӀоллен Грознен к1еант - дукха мохтеш е йолаш йоачаи а йоацаш, малхбоалехьара гӀаьлхьача бозане мух а хьекхаш ха цила а фегара температура, республике гӀолла 29—34, Грозне 31—33 градус к1оахал йолаш хила а тарлу. Д1ахоча шин дени шин буси дуьцлуш мохаш а йолаш, дукхагӀча дакъе йоачаи а йоацаш, хьаьа лостам боцаш гӀаьлхьача бозане мух а хьекхаш ха хила а фегара температура байсашка 14—19, делкъашка 24—29, къилбаседехьа 27—32 градус к1оахал йолаш хила е тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Хьажа, ладувгӀа

17 август

ТЕЛЕВИДЕНИ

18.00 — Передачай программа. 18.05 — Школьникашта фильм. 18.35 — Телевердалараш (нохчий, эрсий меттала). 19.20 — Киножурнал. 19.30 — Дунен хьалкъашта юкъе латтача гӀуллакхех. 19.45 — Шоана, бераш. 20.05 — КПСС XXIV съезда решенеш — вахаре. Хьажиӏеш — лоархӀаме культура (нохчий меттала). 20.30 — Художественни фильм «Къайле йоцуш...». 21.40 — Передачай программа. 21.45 — Музыкальни орбита т1а. Советски илли концерт.

РАДИО

6.30 — Пятилетка къахьегама ахка (гӀалгӀай меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненски рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.27 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Беседа. «Советски саге патриотизм — интернационализм» (нохчий меттала). 8.40 — «Аьхка» яха халкъарий сюита (эрсий меттала). 9.00 — Москва. 9.15 — Передача. «Коммунисташ — нахьа организаторш» (эрсий меттала). 9.30 — Концерт. «Шоана, юртабоахама болхлой» (гӀалгӀай меттала). 10.00 — Москва. 15.00 — Берий передача (нохчий меттала). 16.15 — Передача. «КПСС-а XXIV съезда решенеш — вахаре». Район тахана кхоанан (гӀалгӀай меттала). 16.30 — Радиогазета «Болхлой вахар» (гӀалгӀай меттала). 17.00 — Москва. 18.00 — Керда йоахаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай меттала). 18.40 — Москва.

18 август

ТЕЛЕВИДЕНИ

15.35 — Передачай программа. 15.30 — Школьникашта, мультфильм. 16.05 — Школьникашта «ГӀоаргаш бургаш» клубе совгӀат доаккхара къовсача футболисташа хӀаьхо евротсоаваш къа. (Челябинскера передача). (ЦТ). 17.30 — Школьникашта художественни фильм. «Капитана Гранта бераш». 19.00 — Телевердалараш (гӀалгӀай, эрсий меттала). 19.25 — Хоамаш, беххама. 19.30 — Художественни фильм «Иван ...». 20.45 — Передачай программа. 21.00 — «Хаа ... программа» (ЦТ). 21.20 — «Кругозор». Обозрени. Передача д1аьлу журналиста Шероннас (ЦТ). 22.30 — Фигурни катани Европа чемпионат. Хельсинкера передача. (ЦТ).

РАДИО

6.30 — «Юрта гӀуйре» (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненски рабочий» газета обзор. 7.20 — «Ленинан некъе» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Передача «Кхоане — физкультурникий Де» (гӀалгӀай меттала). 8.40 — Корреспонденци «Сата — колхозника» (нохчий меттала). 9.00 — Москва. 9.15 — Концерт. «Кхашка бахкаш дерашта» (нохчий меттала). 10.00 — Москва. 15.00 — Передачай программа. 16.00 — Концерт (гӀалгӀай меттала). 16.30 — Радиогазета «Болхлой вахар» (эрсий меттала). 17.00 — Москва. 18.00 — Керда йоахаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай меттала). 18.40 — Москва.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гӀа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-90; редактора вал — 3-30-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахаре культурой, промышленностен отделий — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-38; письмой отделен бухгалтерен — 2-80-71.

«Грозненский рабочий» издательство типографи. Революци проспект 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-90; зам редактора — 3-30-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни культуры и промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-38; отдела писем и бухгалтерии — 2-80-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05168. Заказ № 7530.